

Arhiepiskopija barska

Barska crkva¹

Barski episkopi i arhiepiskopi

Među antičkim istoričarima i geografima ne nalazim nikoga, koji je prije Konstantina Porfirogeneta pomenuo Bar. Ipak, u devetom vijeku, oko sto godina prije Konstantina, Bar je bio episkopski grad podložan Dukljanskoj mitropoliji, kako uče "Akta Dalmatinskog Koncila", oko 877. godine. Marinus Barlecius u životu Skenderbega, knj. 3, prenosi da je Bar bio veoma stari grad, utvrđenje i poznata kolonija rimskih građana, slavljen u spisima starih, ali, kaže, sami Barani su nemarnošću doprinijeli da se dogodi najveća sramota, da se glasovitost i kreposti najsavijetnijeg grada prekriju mrskim zaboravom.

Poslije pada Rimskog carstva, piše da je bio uništen od Galogrka, a obnovljen od Jelene, rodnom od kraljeva Franaka, najizvrsnije i najplemenitije žene, supruge Simeona Nemanje, kralja Misora i Ilirika, odnosno Srbije i Dalmacije, koja, pošto je obnovila druga utvrđenja u regionu, podigla je i mnoge hramove i manastire. "O Baru - kaže - u to vrijeme najpoznatijem utvrđenju u Albaniji,² stanovnici vele da je bio rimska kolonija i žale se za nezahvalno ćutanje starih oko ovog grada. Uostalom, ako se pametno razmisli, ne izgleda da je ovo mjesto bilo neprikladno, i pošto je bilo kolonija³ za uživanje i udobnost Rimljana, onda je bilo i primamljivo za naseljavanje i prebivanje u njemu. Tamo, naime, postoji veoma plodonosno polje, koje koristi za život svima; odasvud vri od izvora, sa brežuljcima, koji kao rukom razasuti ukrašavaju ravnice. Vazduh je svuda veoma zdrav za sve. Grad je postavljen na brdu, odakle gleda na jug, spuštajući se u ravnice uz bujicu Kliro,⁴ koju bi pravilnije nazvao rijekom, jer se u ljetnja nevremena puni nabujalim vodama. Opasan je bedemima, koji iznosi više od dvije hiljade stopa.⁵ Kula u prirodnom sljemenu brda, veoma čvrsto sagrađena ljudskom rukom, čuva grad. Udaljen je od Skadra⁶ osam, od mora dvadeset i sedam⁷ hiljada stopa. Tako je njega poslije propasti Carstva u ovom obliku, razorenog od Galogrka,⁸ Jelena, Francigenska kraljica, supruga Simeona

¹ Farlati, VII, 8-9-10.

² Krajnji dio te Dalmacije od zaliva Rizonika do rijeke Drilone, gdje je smješten Bar, koji se po novijem izgovoru obično zove Albanija, ime koje je uzeto iz krajnjeg regiona Drilone, koji se odvajkada naziva Novi Epir, a zatim Albanija, zbog albanskih stanovnika, kod Ptolomeja je u Makedoniji.

³ Na istom mjestu gdje je sada Bar, ali grad sa mnoštvom stanovnika, opisom građevina i toliko slavan ljepotom, bez sumnje bih prihvatio da je bio rimska kolonija, ali imenom nama nepoznata, koju su koristili stari pisci i koju je, poslije mnogo vjekova, potomstvo nazvalo Bar. U krajnjem regionu Gornje Dalmacije, između zaliva Rizonika i rijeke Drilone, postojalo je mnoštvo primorskih i mediteranskih gradova, koje su podigli Antonije, Ptolomej, putopisac Pontigeruane, od kojih je mnoštvo duboka starost toliko razorila i sasvim razrušila, da nijesu ostali nikakvi tragovi po kojima bi se moglo odrediti njihovo mjesto. Po svoj prilici, jedan od njih je bio taj, koga mi nazivamo Bar, dok su stari u tim vremenima koristili drugo ime.

⁴ Kliro, koga jedni nazivaju bujicom, a drugi rijekom, kod trećeg miljokaza od grada sliva se u more.

⁵ Obuhvata jedva dvije rimske milje u obujmu Bara (rimska milja je iznosila 1,48 km).

⁶ "Bar" - kako stoji kod Ferarija u *Geografskom leksikonu* - "grad u Dalmaciji kod ušća Jadranskog mora, smješten između Budve na zapadu i Ulcinja na istoku, na deset hiljada stopa, od Skadra 28 na jugu, etc".

⁷ Nikako nije udaljen više od tri rimske milje od mora.

⁸ Barlecius kaže da je poslije pada Carstva ovaj grad, koga nazivamo Bar, bio razrušen od Galogrka, a isto to iznosi i Mauro Orbin u *"O kraljevstvu Slovena"*, str. 250. Galogrci su bili narod iz Donje Azije, rodnom od onih Kelta koji su za vrijeme kraljevanja Priska Tarkvinija u Rimu prešli iz Transalpijske i Cisalpijsku Galiju i, pobjeđujući i razarajući, prošli kroz Italiju, Grčku i Makedoniju. Mnoštvo njih, prešavši u Aziju, zauzelo je taj kraj, i u novim kolonijama pomiješali su se sa Grcima, koji su već odavno držali to mjesto, pa je tako dobijeno ime Galogrčka ili Galacija. Ali u koje vrijeme i iz kog razloga su Galogrci krenuli iz Azije i došavši na Jadransko more razorili Bar, ne iznose ni Barlecius ni Orbin. Uostalom, u petom vijeku, kada se Rimsko carstvo mučilo u svojoj veličini sa upadima varvara sa svih strana, ono je sve više slabilo i počelo da ide u sunovrat, ime Galogrka je već odavno nestalo i jedva da ga možeš naći u upotrebi kod kasnijih pisaca.

ECCLESIA ANTIBARENSIS.

EPISCOPI ET ARCHIEPISCOPI ANTIBARENSES.

gnam, quæ veterum literis celebraretur, ac de illorum incuria justissimam esse ait Antibarensium querelam indigne ferentium, quod clarissimæ urbis nobilitatem & decora ingrata taciturnitate obruerint. Sub declinationem Imperii Romani a Gallogræcis eversam fuisse scribit, restitutam vero ab Helena e stirpe Regum Francorum oriunda, lectissima & religiosissima femina, uxore Simeonis Neemaniæ regis Mysorum & Illyricorum, idest Serbiæ & Dalmatiæ, quæ cum alia ejus regionis oppida refecit, tum plura templa & cœnobîa ædificavit. *De Antibaro*, inquit, *notissimo hac ætate in Albania* (1) *oppido, Romanorum coloniam* (2) *civis illud fuisse dictitant, & de Veterum circa hanc urbem ingrato silentio conqueruntur. Ceterum non indignus quidem videtur locus, si rationem sequamur, qui vel amenitate vel commoditate Romanorum colonia fieret, & ad se habitandum colendumque homines alliceret. Ess enim ager ipse omnium, quæ ad vitam pertinent, feracissimus; scatuentes undique fontes, & colles velut manu dispositi planitiem exornant. Aer quoquoque saluberrimus beat omnia. Urbs in monte posita, qua parte meridiem spectat, in planum vergens a torrente Clyro (3) alluitur, quem verius fluvium dixeris, quantalibet æstatis intemperie indeficientibus aquis. Murorum ambitus duo millia passuum (4) amplius complectitur. Arx in montis vertice natura, humanoque opere munitissima tuetur urbem. Distat a Scodra (5) octo, a mari septem (6) & viginti millibus passuum. Ita eam in hanc formam post inclinationem Imperii eversam a Gallogræcis (7) Helena regina Francigena, femina Christiana, Simeonis (8) Neemaniæ Mysorum, & Illyricorum (9) regis uxor, postmodum erexit, atque instauravit, quæ & alia vicina oppida æque diruta renovavit, Cœnobîa, & loca religiosa pleraque in Epiro & Illyrico construxit, ut ex literis in mare incisis, aliisque monumentis intueri licet. Sunt autem quædam in hac descriptione Barletiana, quæ vel explicatione, vel correctione indigent.*

NOTÆ.

1 Extrema pars illa Dalmatiæ ab sinu Rhizonico usque ad fluvium Drilonem, in qua sita

Ex antiquis Historicis & Geographis nulum invenio, qui ante Constantinum Porphyrogenitum Antibaris mentionem fecerit; sæculo tamen nono, & annis ante Constantinum fere centum Antibaris erat civitas Episcopalis Metropolitæ Diocletano subiecta, ut docent Acta Concilii Delmitani, quod anno circ. 877. habitum fuit. Marinus Barletius in vita Scanderbegi lib. 3. tradit, Antibarim civitatem fuisse antiquissimam, oppidum & coloniam civium Romanorum, & di-

Marini Barletii de Antibari narratio.

Nemanje,⁹ kralja Misora i Ilirika,¹⁰ potom podigla i obnovila, kao što je obnovila i druga susjedna utvrđenja, manastire, a podigla je i mnoga druga svetišta u Epiru i Iliriku, što se može vidjeti iz urezanih slova u mermeru i drugim spomenicima."

Ipak, ima nešto u ovom opisu Barlecija što treba ili da se popravi ili da se razmotri.

. . .

Što se tiče naše stvari, na ovom Koncilu Duklja, kao episkopski grad Gornje Dalmacije, kao drevan i slavan, bila je uzvišena u mitropolitsko dostojanstvo, i nalazim da su joj bile prikjučene ove crkvene zajednice: Bar, Budva, Kotor, Ulcinj, Svač, Skadar, Drivast, Polat, Srbija, Bosna, Travunija, Zahumlje. Smatram da su neke od ovih episkopskih crkava, kao Travunijska i Zahumska, tada bile prve ustanovljene. Izgleda da je baš na Dalmatinskom koncilu bila obnovljena institucija Barskog episkopata, pošto u izvorima iz kasnijih vremena nema nikakvih indicija za to. Ali, zacijelo, mislim da je bliže istini da su stariji začeci, kao Skadarske i Ulcinjske, ili Olciniensis, takođe i Barske crkve, bili u samom Dalmatinskom koncilu, osobito što se i na prethodnom mjestu naziva "Antibarium", a možda zbog toga što starošću nadmašuje mnoge od ovih crkava, osim ako ne smatramo da je u tim nabrajanjima crkva bila uvrštena ne po hronološkom, već po alfabetskom redu.

⁹ Barlecius, a isto i Orbin, tvrde da je poslije mnogo vjekova, Jelena iz roda Gala, kraljica Srbije i Dalmacije, obnovila Bar. Ipak, stoji pri tome da obojica pišu, jedan da je Jelena bila žena Simeona Nemanje, koji je u dvanaestom vijeku vladao u Srbiji, a drugi da je bila žena Stefana II, kralja Srbije, koji je vladao u trinaestom vijeku, poslije smrti roditelja Nemanje, ili Nemanje II. Ali, dugo prije vladavine obojice, Bar je bio moćan i imućan grad, a u devetom vijeku dičio se Apostolskom stolicom i titulom. U trinaestom vijeku ili zbog duge starosti, ili zbog napada neprijatelja, bio je već razoren, i tada ga je Jelena obnovila.

¹⁰ To jest od Srba, koji su naselili antičku Meziju i nadenuli joj svoje ime, a i od Dalmata, čije je porijeklo bilo ilirsko.

sita est Antibar, vocabulo recentiori *Albania* solet appellari, nomen mutuata ab regione proxima ultra Drilonem, quæ antiquitus dicta est Epirus nova, deinde vero Albania ab Albanis populis Macedoniæ apud Ptolemæum.

2 Ibidem loci, ubi nunc est Antibar, aut propius a mari urbem aliquam numero incolarum, descriptione ædificiorum, & pulchritudine in primis nobilem, eandemque coloniam Romanorum fuisse facile concesserim, sed sub alio vocabulo nobis ignoto, antiquis Scriptoribus usitato, quam multis post sæculis posteritas Antibarim appellavit. In extrema Dalmatiæ Superioris regione inter sinum Rhizonicum, & Drilonem fluvium multas urbes sive maritimas, sive mediterraneas ab Antonino, Ptolemæo, Odographo Peutingeriano collocatas invenio, quarum plerasque nimia vetustas sic delevit, penitusque abrasit, ut ne vestigia quidem reliquerit, e quibus illarum positio dignosci possit. Harum una fortassis illa fuit, quam nos Antibarim, veteres alio vocabulo illis temporibus usitato appellabant.

3 Clyrus, quem alii torrentem, alii fluvium vocant, tertio ab urbe milliario in mare delabatur.

4 Vix duo milliaria Antibar, circuitu complectitur.

5 *Antibarum*, ut est apud Ferrarium in *Lexico Geographico urbis Dalmatiæ apud oram maris Adriatici inter Butum ad oceanum, Olchinion ad eundem, 10. mill. passuum ultra, a Scodra 28. in Austrium &c.*

6 Tribus haud amplius milliariis abest a mari.

7 A Gallogræcis post declinationem Imperii urbem hanc, quam Antibarim dicimus, eversam fuisse tradit Barletius, itemque Maurus Orbinius de regno Slav. pag. 250. Gallogræci erant populi Asiæ minoris ab illis Celtis oriundi, qui, Prisco Tarquinio Romæ regnante, e Gallia Transalpina in Cisalpinam transgressi, Italiam, Græciam, Macedoniam clavis & victoriis peragraverunt. Ex his permulti in Asiam transvecti regionem illam occuparunt, quæ a novis colonis cum Græcis, qui jamdudum loca illa tenebant, permixtis Gallogræcis sive Galatiæ nomen accepit. Sed quo tempore, quamve ob causam Gallogræci inde usque ab Asia profecti, investique in Adriaticum mare Antibarim expugnaverint, atque everterint, neque Barletius, neque Orbinius docent. Ceterum sæculo quinto, cum Imperium Romanum magnitudine sua laborare, & Barbaris undique ingruentibus, magis magisque decrescere, ac præceps ire cœpisset, nomen Gallogræcorum jam vetustate exoleverat, vixque usurpatum apud Scriptores posteriorum ætatum invenies.

8 Antibarim post multa sæcula ab Helena genere Galla, & regina Serbliz & Dalmatiæ, restitutam fuisse Barletius pariter & Orbinius affirmant; hoc tamen inter utrum-

que interest, quod Helenam alter Simeonis Nemagnæ, qui sæculo duodecimo rerum in Serblia potiebatur, alter verius Stephani II. regis Serbliz, qui sæculo decimo tertio post obitum parentis Nemagnæ, sive Neemanis II. regnavit, uxorem fuisse scribunt. Sed longe ante regnum utriusque Antibar, stabat opibus copiisque præpollens, & sæculo nono sed ac titulo Episcopali decorabatur. Sæculo autem decimo tertio, cum aut vetustate temporum, aut hostium oppugnatione labefacta fuisset, eam Helena restauravit.

9 Idest Serblorum, qui Mæsiam antiquam incolebant, eique nomen suum indiderant, & Dalmatarum, quæ gens erat Illyrica.

Ad rem nostram quod pertinet, in hoc Concilio Dioclea civitas Episcopalis Dalmatiæ superioris, æque vetusta & nobilis, ad metropolitica dignitatem evecta fuit, eique has Ecclesias attributas invenio, *Antibarium, Buduam, Ecaterum, Dulcignum, Svacium, Scodram, Drivastum, Polletum, Sorbium, Bosonium, Tribunium, Zachlumium*. Ex his Ecclesiis Episcopalibus aliquas, veluti Tribuniensem & Zachlumiensem, tunc primum institutas fuisse existimo. Videtur quidem ad Concilium Delmitanum referenda esse institutio Episcopatus Antibarensis, cum nulla ejus indicia in monumentis superiorum ætatum appareant; sed vero propius esse opinor, quemadmodum Scodrensis & Dulcinen-sis, sive Olchiniensis, sic etiam Antibaren-sis exordia antiquiora esse Synodo Delmitano, præsertim cum priore loco nominetur *Antibarium*, propterea fortassis, quod plerisque illarum Ecclesiarum vetustate præcederet; nisi forte existimemus in Ecclesiis illis recentioribus non chronologici, sed alphabetici ordinis rationem habitam fuisse.

* * *

¹¹Barska provincija, po pismu Aleksandra II arhiepiskopu Petru iz godine 1062, obuhvatala je ove episkopske crkve: "Ejateransku crkvu sa svima koji su joj podložni, Palahiensku crkvu sa svima koji su joj podložni, Svatiniensku crkvu sa svima koji su joj podložni, Skodrijensku crkvu sa svima koji su joj podložni, Dinastriensku crkvu sa svima koji su joj podložni, Palatinensku crkvu sa svima koji su joj podložni, Serbiensku crkvu sa svima koji su joj podložni, Boloniensku crkvu sa svima koji su joj podložni, Tribuniensku crkvu sa svima koji su joj podložni".

.....

Iz *Noticije episkopata hrišćanskog svijeta*, knj. V, kod Auberta Mireuma.

"Bar, kome su sufraganske stolice bile Ejateranska. 1. Palacienska, Svatinienska 2. Skodrienska, Dinastrenska 3. Polatenska, Sierbineska, Bolonienska. 4. i Tribunienska", kako je u Diplomi Aleksandra II.

Iz starog *Provincijalskog Kodeksa*, knj. II, kod istog Mireuma.

"Barski episkopi Olcinienski, Drivastenski, Svacienski, Polatrenski, Skodrenski, Arbanenski 1., Sierbienski, Ejakerenski."

Iz *Noticije crkava za vrijeme Celestina III*, popisanih od opata Milona, kod Emanuela iz Shelestrate u tomu II.

"Barski arhiepiskop ima ove sufragane, Ulcinensku, Drivastensku, Polatensku 1., Skodrensku, Albanensku, Sardensku 2."

Iz *Noticije crkava Grada i Svijeta*, koju je napisao Maliciaka ili Melaciates, kotorski episkop u četrnaestom vijeku.

"Barski arhiepiskop ima ove sufragane: Ulcinensku, Drinastrensku, Svaciensku, Polacensku, Arbanensku, Sardensku, Skitarensku 1."

Iz starog Ms. Biblioteke Tune, kod Karola iz Sv. Paula.

"Barski arhiepiskop ima ove sufragane Ulcinensku, Svaciensku, Drivastensku. Palatensku. Skodriensku. I. Arbanensku. Sardensku. Skutarensku."

Iz Ms. Kraljevske biblioteke kod istog i Franciska Orliendija u tomu I. *Svijeta pobožnog i profanog*.

"Barski arhiepiskop I. ima ove sufragane Ulcinensku. Palatensku. Sardensku I. Svaciensku. Skodinensku I. Skutarensku. Drivastensku I. Arbanensku."

Iz knjige *Taksarskih crkava i manastira* kod Franciska Blanhina.

"Barski arhiepiskop ima ove sufragane Ulcinensku, Svaciensku, Drivastensku, Polatensku, Skodrinensku I., Sardenensku, Scitarensku 2., ili Ascitarensku."

¹¹ Farlati, VII, 14-15.

Ecclesia
Episcopalis
Metropolis
Antibarensis.

Provincia Antibarensis has Ecclesias Episcopales ex epistola Alexandri II. ad Petrum Archiepiscopum an. 1062. complectebatur, Ejatren. Ecclesiam cum omnibus suis pertinentiis, Palacchiensem Ecclesiam cum omnibus suis pertinentiis, Svatinsensem Ecclesiam cum omnibus suis pertinentiis, Scodriensem Ecclesiam cum omnibus suis pertinentiis, Dinastriensem Ecclesiam cum omnibus suis pertinentiis, Polatinensem Ecclesiam cum omnibus suis pertinentiis, Serbiensem Ecclesiam cum omnibus suis pertinentiis, Bolonienensem Ecclesiam cum omnibus suis pertinentiis, Tribunienensem Ecclesiam cum omnibus suis pertinentiis. De plerisque harum Ecclesiarum Antibarensi cum Ragusino Archiepiscopo multae et magnae contentiones fuerunt. Cum enim uterque jus dignitatemque metropoliticae Dioecese civitatis per Bulgaros eversa cum Ecclesiis eidem subjectis ad se translata esse contenderent, eas uterque suas esse aiebat, sibi que vindicabat. Et sane has easdem Ecclesias in antiquis monumentis, & literis Pontificiis, alias Ragusino, alias Antibarensi Metropoliti adscriptas invenio. Quas Alexander II. Metropoli Antibarensi subiecit, eadem fere omnes in veteribus & recentioribus catalogis Ecclesiarum Urbis & Orbis huic Metropoli solent attribui, nisi quod in aliis aliquae adduntur, in aliis alicuae, cum absint, detrahi videntur.

Ex Notitia Episcopatum Orbis Christiani, lib. V. apud Aubertum Mirzum.

Antibarum, cui Suffraganeae Sedes fuerunt Ejatren. 1. Palecien. Svatinen. 2. Scodrien. 3. Svatien. 4. Dinastren. 3. Polaten. Sierbien. Bolonien. 4. Tribunien. ut in Diplomate Alexandri II.

Ex Codice Provinciali vetere, lib. II. apud eundem Mirzum.

Antibarensis Archiepisc.

Dulcinien. Drivastensis, Suacinensis, Polatinensis, Scodriensis, Arbanensis 1., Sierbiensis, Ejacarensis.

Ex Notitia Ecclesiarum tempore Celestini III. conscripta a Milone Ab., apud Emanuellem a Schelstrate Tomo II.

Archiepiscopus Antivariensis hos habet Suff.

fraganeos, Dulchinensem, Drivastensem, Polatinensem 1., Scodriensem, Albanensem, Sardanensem 2.

Ex Notitia Ecclesiarum Urbis & Orbis, quam descripsit Meliciacca, sive Meliciates Episcopus Catharensis saeculo decimo quarto.

Archiepiscopus Antivariensis hos habet Suffraganeos Dulcinensem, Drivastensem, Svatinsensem, Polatinensem, Arbanensem, Sardanensem, Scitarensem 1.

Ex veteri Ms. Bibliothecae Thuanae, apud Carolum a S. Paulo.

Archiepiscopus Antivariensis hos habet Suff.

Dulcinensem. Suacinensem. Drivastensem. Polatinensem. Scodriensem. 1. Arbanensem. Sardanensem. Scutarensem.

Ex Ms. Bibliothecae Regiae, apud eundem, & Franciscum Orlendium in Tomo I. Orbis sacri & prophani.

Archiepiscopus Ananavensis 1. hos habet Suffraganeos Dulchinensem. Polatinensem. Sardanensem. 1. Suacinensem. Scodriensem. 1. Scutarensem. Drivastensem. 1. Arbanensem.

Ex libro Taxarum Ecclesiarum, & Monasteriorum, apud Franciscum Blanchinensem, Archiepiscopum Antivariensem, hos habet Suffraganeos Dulchinensem, Svatinsensem, Drivastensem, Polatinensem, Scodriensem 1., Sardanensem, Scitarensem 2., vel Ascitaren.

Ex libro, cui titulus, Numerus & Tituli Cardinal. Archiepisc. &c., edito Parisiis an. 1545. pag. 13.

Archiepisc. Antibaren. vel Arsurius habet VII. Suffrag.

Episco. Dulemen. 1. Episco. Drinastensis. Episco. Polaten. Episco. Scodriensis. Episco. Arbanen. Episco. Sardanensis. Episco. Scutaren. alias Arntarenensis.

Ex Codice Provinciali novo, apud Aubertum Mirzum lib. IV.

Antibarensis, sive Antiparensis Archiep. Regni Serviae Primas per Alex. II. an. 1062. nunc sub tyrannide Turcarum; Buduanensis, Dulcinensis sub Turcis, Drivastensis vel Trivastensis ibidem, Svatinsensis ibidem, Polatinensis 1. ibid., Scodriensis vulgo Scutaren. 2. Polatinensis ibidem, Sierbian. ibidem, Ciatarenensis 2. 3. Ecataren. ibid. Sappatenensis ibidem, Alexiensis ibidem.

Ex Notitia nova Episcopatum Orbis Catholici nunc existentium, auctore Michaelae Baudrando.

In Albania Archiepiscopus Antibarensis sub Turcis. Episcopatus Suffraganei; Scutarenensis, Polatinensis, Drivastensis, Dulcinensis, Sappatenensis & Sardanensis invicem uniti, Prirenensis in Servia, Semandriensis ibidem, Belgradensis ibidem, Buduensis sub Venetis.

Ex

Iz knjige sa naslovom "*Broj i titule arhiepiskopskih kardinala etc*", izdata od Parusija god. 1545, str. 13.

"Arhiepiskop Barski ili Arturianski ima VII sufragana

Episkopiju Dulemensku I. Episkopiju Drinastenensku

Episkopiju Polastensku Episkopiju Skodranensku

Episkopiju Arbanensku Episkopiju Sardanensku

Episkopiju Skutarensku odnosno Arutarensku

Iz *Provincijalskog kodeksa*, kod Auberta Mireuma, knj. IV.

"Barski ili Antibarenski arhiepiskop, primas Kraljevine Srbije za Aleksandra II, godine 1062, sada pod tiranidom Turaka; Budvansku, Ulcinjsku pod Turcima, Drivastsku ili Trivastensku isto tako, Svačku isto tako, Polastrensku isto tako, Skadarsku narodski Skutarensku isto tako, Srpsku isto tako, Ciaterensku isto tako, Sapatensku isto tako, Aleksiensku isto tako."

Iz nove *Noticije Episkopata Katoličkog Svijeta*, koje sada postoje, prema autoru Mikele Baudrandu.

"U Albaniji je Barski arhiepiskopat pod Turcima, Sufragani episkopata: Skutarenski, Polatenski, Drivastenski, Ulcinenski, Sapatenski i Sardanenski zajedno, Prisvenenski u Srbiji, Semedrienski isto tako, Belgradenski isto tako, Buduenski pod Venetima."

Iz I toma *Atlanta Koronelijana*.

"U Albaniji je Barski arhiepiskopat pod dominacijom Turaka. Episkopi sufragani, Skodrenski, Polatenski, Ulcinenski, Sapatenski, Prisrenenski u Srbiji, Belgradenski u Srbiji, Budvarenski pod upravom Veneta, Drivastenski."

Ex Tomo I. Atlantis Coronelliani.

*In Albania Archiepiscopatus Antibarensis
sub dominatu Turcarum. Episcopi Suffragani,
Scodrensis, Polatensis, Dulcinensis, Sap-
patensis, Pristrenensis in Serbia, Semandrien-
sis in Serbia, Belgradensis in Serbia, Ru-
duensis sub imperio Veneorum, Drivastensis.*

**Vrijeme mitropolije¹²
oko 900. (877?) - 1060.**

¹² Pogledati Noticiju X u tomu I.

(1022) 27. septembra.¹³

Benedikt VIII papa "voljenom u Hristu sinu Vitaliju, arhiepiskopu svete Epitabritanske stolice iz civitata Labusedi (!) u Kraljevstvu Lahomije (!), Srbije i Trivunije, ili civitata Kotorskog ili Barskog ili Ulcinjskog" predaje palijum po običaju njegovih predaka za vrijeme njegovog života, da ga čuva za posvećivanje svojih nasljednika. "Povjeravamo ti palijum, koji ne treba da se koristi nikako drugačije osim u danu svetog Uskrsnuća i Uspeća i Duhova, ili u danima rođenja Svetih apostola i blaženog Jovana Krstitelja, svakako u danu Uspenja b. Marije i, takođe, svakako, u danu rukopoloženja tvojih sufragana. Dakle palijum, kao što je od našeg prethodnika gospodara Gregorija, pokrovitelja ove uzvišene stolice, bilo dozvoljeno, tvoj fraternitet mora da čuva u sekretariju i da ga koristi za praznične mise."

Original u auličkom arhivu Vindobenskom. Zbog starosti na mnogim mjestima upropašćen. Njegov tačniji diplomatski opis pruža Dikamp. Päpstliches Urkundenwesen, Mitteilungen des Inst. öster. Geschichtsf. 3 (1882), 567 s. Takođe postoje dvije manjkave kopije, jedna na membrani, druga na papiru. Ponovo obrađivana napomena, u buli Kaliksta II. (v. za god. 1120) i u dokumentu god. 1251. 11. oktobra...

Fototipsku sliku ove bule pruža SICKEL., Mon. graph. X, 4 FARLATI, Ill. sacr. VI, 42 s. KUKULJEVIĆ, Cod. dipl. I. 104. (pod. god. 1023). FEJÉR, Cod. dipl. VII 5, 48.

¹³ Res Albaniae, 16.

60.

(1022.) 27. septembris.

Benedictus VIII. papa „dilecto in Christo filio Vitali archiepiscopo sancte Epitabritane sedis e civitate Labusedi (!) in regno Lachomis (!) et Sorbulia et Tribunia vel civitate Katarinensi aut Antivarensi seu Ulcini“ pallium more antecessorum eius diebus vitae eius concedit consecrationem successorum eius sibi reservans. „Quod pallium non aliter utendum tibi concedimus nisi solummodo in die sancte resurrectionis et ascensionis et pentecostes seu in nataliciis sanctorum apostolorum et beati Johannis Baptiste nec non in assumptione b. Marie verum etiam in ordinatione suffraganeorum tuorum. Pallium vero, sicuti a predecessore nostro domno Gregorio²⁾ huiusce alme sedis presuli sancitum est, in secretario induere fraternitas tua debet et ita ad missarum solemnia proficisci.“

„Si pastores ovium.“

Orig. in archivo aulico Vindobonensi (Rag. Rub. Rom. 163/4). Pluribus locis vetustate corrosum. Cuius accuratissimam descriptionem diplomaticam praebet Diekamp, Pöpstliches Urkundenwesen, Mitteilungen des Inst. österr. Geschichtsf. 3 (1882), 567 s. Extant etiam duae copiae vitiosae, in membrana una, in papiro alia. Mentio in bulla Callixti II. (v. infra a. 1120) retractata et in documento a. 1251, 11. octobris.

Imaginem huius bullae phototypicam praebet SICKEL, Mon. graph. X, 4 et PELUGK-HARTTUNG, Specimina tab. 11. *FARLATI, Ill. sacr. VI, 42 s. FEJÉR, Cod. dipl. VII 5, 48. KUKULJEVIĆ, Cod. dipl. I. 104 (sub a. 1023). — JAFFÉ, Reg. 4042 (3080).

**Arhiepiskopija barska
od 1060. godine**

**Arhiepiskop barski Petar, prvi primas Srbije
1060-1075 (1115?)**

Petar, I barski arhiepiskop¹⁴

Oko 1060. godine došao je da upravlja ovom Mitropolijom i poslije dvije godine primio je od Aleksandra II epistolu i palijum.

Aleksandar, rob robova Božjih, vrlo poštovanom Petru arhiepiskopu Dukljanske i Barske crkve, vječni pozdrav u Hristu.

Ako pastiri ovaca po žezi i mrazu, danju i noću, brižljivo čuvaju svoja stada, da ne bi neka ovca od njih zalutala i propala ili da je ne bi zubima rastrgle divlje zvjeri, i uvijek uperenim očima naokolo budno motre, onda sa kolikim naporom moramo uvijek da budemo na oprezu mi, koji se nazivamo pastirima duša? Da napnemo, zato, duh kako bi izvršili preuzetu službu i da ne odustanemo od čuvanja Božjih ovaca, kako nam se ne bi, u danu božanskog ispita, zbog našeg nerada pred najvećim Pastirom strogo sudilo zbog nemarnosti, već da se i nama, kao i drugima uzvišenima, sudi za poštovanje službe. Zato, brate najmiliji, udovoljavamo tvojim pravednim zahtjevima i apostolskom voljom, preko stranice ove naše privilegije, priznajemo najsvetiju Dukljansku¹⁵ crkvu sa svima pridružnim, Barsku¹⁶ crkvu sa svima svojim¹⁷ pridružnim, Eitarensku (Eitarensensem)¹⁸ sa svima svojim pridružnim, Palehiensku¹⁹ (Palechiensem) crkvu sa svima svojim pridružnim, Suatinenesku²⁰

¹⁴ Farlati, VII, 17-20.

¹⁵ Iz ovoga se može zaključiti da je na mjesto Dukljanske bila postavljena Barska Crkva, i da je nadbiskupska moć bila prenijeta isključivo na sam Bar. Stoga, Dukljanska arhiepiskopska crkva u stotoj godini otkako je grad bio uništen od Simeona kralja Bugara, poslije zaista dugog intervala obnovljena je u Barskoj, i pošto je bila uništena, ponovo se obnovila. Kada su, naime, gradovi Gornje Dalmacije, čiji su episkopi, uputivši se u Split na Provincijski koncil poginuli u brodolomu, po pravu su tražili lično za sebe od Apostolske stolice oduzetu Mitropoliju od Splitskog arhiepiskopa. Rimski su pontifici procijenili da ne treba osnivati novu Mitropoliju, već da je bolje da se obnovi stara Dukljanska, kako bi se povećao broj starih mitropolija. Tako su tu mitropolitsku stolicu, sa svim njenim privilegijama i jurisdikcijama, iz onih krajeva lako prenijeli na grad Bar. Tako se Split priključuje Solinskoj, kao i Bar Dukljanskoj mitropoliji, a u starim spomenicima i pontifičkim pismima, kao i Splitski Salonitanum, zadržava titulu Barski Diokletanum, pa je jedna crkva obično nazivana sa drugim starijim i novijim imenom; jamačno, da ne bi ponekad rimski pontifici, kada pišu ovim arhiepiskopima, propustili novo, koristili su se starim nazivom.

¹⁶ U nabranjima episkopskih crkava jedne provincije obično se ne navode samo one koje se nazivaju sufragani, već i sama Mitropolija, i to na prvom mjestu. Tako je i ova, kao i druge, bila omeđena svojim granicama, među kojima je važilo dijececko pravo i prenosilo se na Mitropolita, koji se nazivao i episkopom svoga grada i dijeceze, kao i arhiepiskopom cijele provincije. Klement III u svojim pismima Petru VIII, splitskom arhiepiskopu, prvo imenuje i opisuje Mitropoliju i njene parohije, a zatim nabroja provincijske crkve koje su joj podložne. Splitski provincijski Sinod, koji se održao 1185. godine, pretpostavio je svima drugima Mitropoliju, sa njenim parohijama, u kojima je vladala po dijececkom pravu: splitski arhiepiskop "... da ima parohije Glisam, Skale, etc." Uostalom, Dukljanska, koja se nabroja na prvom mjestu, kao i Barska zajedno sa njom, već je imala Mitropolitsku crkvu.

¹⁷ Odnosno sa svim parohijama i manastirima koji su bili podložni po dijececkom pravu tada Dukljanskoj, sada Barskoj mitropoliji, prije nego što je bila uzvišena arhiepiskopskim ugledom (dostojanstvom).

¹⁸ To jest Kotorski. Kotor, nekada Ascrivium, je grad u veoma skrovitom mjestu zaliva Rizonika, visokom i strmom, dok je prema jugu postavljen na podbrdnom mjestu. Ova crkva je u minulom dvanaestom vijeku, po dekretu Aleksandra III, prešla u pravo i vlast Barske arhiepiskopije, kojoj još uvijek pripada.

¹⁹ Polahienski ili grad, ili crkva, ne nalazi se niti u jednom Katalogu episkopskih crkava, ni u Gornjoj Dalmaciji ni u granicama regiona. Nema je ni u svim ostalim Katalozima crkava Barske provincije. Ako je i postojala nema nikakvih tragova po kojima bi se mogla odrediti njena pozicija. Bojim se da nije greškom ubačena i smatram da na njeno mjesto treba staviti Ulcinjsku crkvu. Ova se ne nalazi nigdje među episkopskim crkvama koje Aleksandar pripisuje Barskoj provinciji. Ipak, kako je potvrđeno od samog arhidakona, bila je jedna od onih, čiji je episkop poginuo u brodolomu, a bila je oduzeta Splitskoj i priključena Barskoj mitropoliji. Ovaj grad su osnivali Kolhi i najprije se zvao Colchinium, zatim Olchinium ili Olcinium i Ulcinium, na kraju Oulchinium ili Oulcinium, a sada ga nazivaju Oulcignum. Udaljen je od Bara oko dvanaest hiljada stopa na istoku, i leži na moru prislanjajući se uz veoma visoku i strmu liticu. Uostalom, možda je Ulcinjska crkva bila propuštena u Aleksandrovim pismima zato što tada nije imala episkopa i njena je uprava bila prepuštena nekom drugom od susjednih episkopa. Pod imenom Polahienska može se pojmiti Bolecenska crkva, koju Konzistorske povelje i Katalozi crkava određuju "u Sklavoniji pod Barskim arhiepiskopom". Samo, bojim se da Bolecenska nije novija, kako bi se moglo prosuditi iz Aleksandrovog pisma, dok se uopšte ne može otkriti gdje se je nalazila Polahienska ili Bolecenska crkva.

²⁰ Svač je bio episkopski grad, udaljen od Bara na istoku oko dvadeset, a od mora na sjeveru oko petnaest miljkaza.

Alexander Servus servorum Dei Petro Ve-
nerabili Archiepiscopo Diocletensis atque Anti-
barentis Ecclesie salutem perpetuam in Do-
mino.

Si Pastores ovium sole geluque pro gregis
sui custodia die ac nocte intenti sunt, & ut
nequa ex eis aut errando pereat, aut ferinis
laniata moribus deficiat, oculis semper vigi-
lantibus circumspectant, quanto sudore, quan-
taque cura debemus esse pervigiles nos, qui
Pastores animarum esse dicimur? Attendentes
igitur, ut susceptum officium exhibere erga cu-
stodiam Dominicarum ovium non cessemus, ne
in die divini examinis pro desidra nostra ante
summum Pastorem negligentia nos reatus excru-
ciet, unde modo honoris reverentia inter cete-
ros sublimiores judicamur. Igitur, dilectissime
Frater, peritionibus tuis iustis annuentes Apo-
stolica auctoritate decernimus, ut per hujus
privilegii nostri paginam sic sanctissimam Dio-
cletensem (1) Ecclesiam cum omnibus suis per-
tinentiis, Antibarentem (2) Ecclesiam cum
omnibus suis (3) pertinentiis, Epterensem (4)
Ecclesiam cum omnibus suis pertinentiis, Pa-
lachensem (5) Ecclesiam cum omnibus suis per-
tinentiis, Svatinnensem (6) Ecclesiam cum omni-
bus suis pertinentiis, Scodriensem (7) Eccle-
siam cum omnibus suis pertinentiis, Dinna-
sinensem (8) Ecclesiam cum omnibus suis per-
tinentiis, Polatinensem (9) Ecclesiam cum omni-
bus suis pertinentiis, Serbientem (10) Eccle-
siam cum omnibus suis pertinentiis, Bolonien-
sem (11) Ecclesiam cum omnibus suis per-
tinentiis, Tibunientem (12) Ecclesiam cum omni-
bus suis pertinentiis, monasteria quoque tam
Latinorum, quam Græcorum sive Slavorum cu-
res, ut scias & hæc omnia unam (13) Ec-
clesiam esse, teque omnibus prædictis locis Epi-
scopali regimine præesse. Pallium autem Fra-
ternitatis tuæ ex more ad Missarum solemniam
celebranda, sicut (14) Antecessoribus tuis con-
cessum est, concessimus, videlicet in Natali
Domini, Epiphania, Cæna Domini, Pascha,
Ascensione, Pentecoste, sic Natali S. Joannis
Baptiste, Apostolorum Petri & Pauli, &
quatuor Festivitatibus S. Mariæ, scilicet Na-
tali, Assumptione, & duobus Festis S. (15) Angeli,
sic pro Natalitiis quoque duodecim (16) Apo-
stolorum, Natali S. (17) Georgii, & Sancto-
rum Sergii (18) & Bacchi, & Festivitate
omnium Sanctorum, atque Natali (19) tho, &
quoties ordinationem, vel consecrationem Ec-
clesiarum celebramus. Hortamur itaque charita-
tem tuam, ut mores vite tue tanto honori con-
veniant, quatenus, auctore Deo, exemplis ver-
bisque possis esse conspicuus. Vita igitur tua
filiis tuis sit regula, ut, sique fortitudo in
illis deprehendatur, in ea dirigatur. Cui ergo
tuum neque prospera, quæ corporaliter bio-
blandiantur, extollant, neque adversa defi-
ciant, sed, quidquid illud fueris, virtutis pu-
ritate devineat. Nullum apud te locum ira,
odium, nullum furor indiscretus inveniat. Sa-
cra benedictionis, iustique iudicii opus nulla
venalitatibus interventio commaculet. Sis in te
& boni pastoris dulcedo, sis & iudicis seve-
ra districtio, unum scilicet, quod innocenter
viventes foveat, aliud quod inquietos a pra-
vitate compescat. Misericordem te, preut...
patiar, pauperibus exhibe, oppressis defensio
sua subveniat, opprimentibusque modesta ratio
contradicat. Nullius faciem contra iustitiam
accipias. Nullum quarentem jura despicias;
custodia in te aquisita excellat, ut nec dives
potentia sua aliquid apud vos extra viam sua-
deat rationis audere, nec pauperum de se sua
facias humilitas desperare, quatenus, Deo mi-
serante, talis possis existere, qualem sacra le-

gio præcepit dicere. Oportet Episcopum irre-
prehensibilem esse. Sed his omnibus uti sa-
lubriter poteris, si charitatem magistratam ha-
bueris, quam qui secutus fueris, a recto ali-
quando tramite non recedit. Ecce, Frater cha-
rissime, inter multa alia ista sunt Sacerdotii,
ista sunt Pallii ornamenta, quæ si studiose
observaveris, quod foris accepisse ostenderis,
intus habebis. Crux etiam ante te, sicut ante
prædecessores tuos, per Dalmatiam (20), &
Slavoniam ubique geratur. Archiepiscopatum
quoque Ecclesie tue juxta formam sanctorum
prædecessorum tuorum, a quorum auctoritate
non debes aberrare, concedimus & confirma-
mus. Sancta Trinitas gratia sue protectionis
Fraternitatem tuam circumdet, atque in timo-
re sui vos viam dirigat, ut post hujus vite
amaritudinem ad æternam possis dulcedinem per-
venire. Bene valete.

Subjacet his, ut est apud Baronium, si-
gillum, nempe circulus quadrifidus in formam
Crucis cum nomine Alexandri II. circumcirca
hujusmodi habens inscriptionem, EXALTA-
VIT ME DEVS IN VIRTUTE BRACHII SVI.
Post sigillum ista subjicitur subscriptio &
nota temporis: Pontificatus Domini Ale-
xandri Pape (21) II. Indictione XII. Datum
Romæ XV. Kalen. Aprilis. Ac inferius subdi-
tur. Manus Petri Cancellarii vicedomini An-
tonis Coloniensis Archiepiscopi, anno sexto.
Porro, adnotat idem Baronius, corrigendus est
error in notam Indictionis illapsus, ut non duo-
decimo, sed decimoquinto sit ponenda. Sed &
ante hunc promittit Alexandri Pape ponendus
esset, dum data ponitur decimoquinto Kalen-
das Aprilis, siquidem annus secundus incipit
ab ipsis Kalendis Oñobris; nisi ex his magis
affirmare libuerit, datum anno sequenti: quæ
cum Papebrochii & Pagii sententia conve-
niunt.

NOTE.

1 Vel hinc intelligi licet in locum Dio-
cletanz Antibarentem Ecclesiam substitutum
fuisse, & jus metropoliticum Dioclez non
alio, nisi Antibarim translatum fuisse. Ita-
que Ecclesia Archiepiscopalis Diocletana anno
centesimo, quam civitas ab Simeone Rege
Bulgarorum eversa fuerat, longo sane inter-
vallo Antibari restituta est, & extincta cum
esset, revixit. Cum enim civitates illæ Su-
perioris Dalmatiæ, quarum Episcopi Spala-
tum ad Concilium Provinciale profecti nau-
fragio interierant, proprium sibi, & Spala-
tensis Archiepiscopi jurisdictione exemptum
Metropolitam ab Sede Apostolica postulas-
sent, Romani Pontifices censuere, nihil opus
esse novam Metropolim condere, sed satius
esse veterem Diocletanam restituere, quam
numerum antiquarum Metropoleon augere.
Illam itaque Sedem metropolitam cum omni-
bus suis privilegiis & jurisdictionibus Anti-
barim in urbem illarum gentium facile prin-
cipem transtulerunt. Sicut ergo Spalatum Sa-
lonitanæ, sic Antibari Diocletanz Metropoli
suc-

(Suatinenesem) crkvu sa svima svojim pridružnim, Skadarsku²¹ (Scodriensem) sa svima svojim pridružnim, Drinastinensku²² (Dinnastinensem) crkvu sa svima svojim pridružnim, Polatinensku²³ (Polatinensem) crkvu sa svima svojim pridružnim, Srpsku²⁴ (Serbiensem) crkvu sa svima svojim pridružnim, Bolonjsku²⁵ (Boloniensem) crkvu sa svima svojim pridružnim, Tibuniensku²⁶ (Tibuniensem) crkvu sa svima svojim pridružnim, i manastire kako Latinske, tako i Grčke, ili Slovenske kurije, kako bi znao da ih sve ima jedna²⁷ Crkva i da svim navedenim mjestima na episkopski način upravljaš ti.

Palijum, pak, povjeravamo tvome bratstvu, po običaju, za bogoslužbe u praznike koje treba slaviti, isto kao što²⁸ je bilo dozvoljeno tvojim prethodnicima, svakako o danu Božjeg rođenja, Epifaniji, Božje večere, Pashi, Uspenja, Sv. Pedesetice; tako i na dan rođenja svetog Jovana Krstitelja, na dan rođenja apostola Petra i Pavla, svakako i u četiri praznika svete Marije,

²¹ Skadar (Scodra), sada Scutari, nekada jedan od glavnih gradova Ilirika i sjedišta ilirskih kraljeva, a prije toga utvrđenje rimskih građana. Smješten je blizu ušća Lebeatidske močvare, iz koje ističe rijeka Barbana, sada Bojana, čija je zapadna obala nastanjena.

²² Drivast, grad nepoznat pod ovim imenom kod starih geografa, koga mimoilazi rijeka Kliris, ili Drinasus, koju Livije naziva Klausulom, a Plinije Drinkom. Udaljen je sedam ili osam hiljada stopa na sjeveru od Skadra.

²³ Utvrđenje Pulatum, neznatno po imenu i veličini, sa svih strana okruženo visokim planinama, udaljeno je od Drivasta oko trideset miljokaza; narod Pulati je srodan susjednom narodu, koji nazivaju "Clementes".

²⁴ Serbia ili Sevia, premda ga drugi nazivaju Sorbium, je veoma udaljen od Dalmacije, koga je Kantakuzen smjestio blizu granice Beotije i Tesalije, knj. 4, gl. 19. "Ne tako mali grad leži na granicama Beotije i Tesalije; podignut je na strmenima i obroncima planine, i odmah se od samog svog temelja uzvisuje, kao što se vidi kada mu se prilazi. U samoj kosi planine završava trostrukim bedemom sa različitim odijeljenim zidovima, tako da možeš pomisliti kako postoje tri utvrđenja jedno poslije drugog." Ovaj grad je osnovan od Serbla, kada su najprije došli u ova mjesta i nazvan je zajedničkim imenom naroda. O njihovom prvom dolasku, Cordus Dufresnius. O kraljevima Srbije od Konstantina Porfirogeneta gl. 32. iz de Admin. Imp. iznosi se ovo: "Pošto je principat nad Srbima zapao dvojici braće, jedan od njih je od osvojenog dijela sa polovinom naroda otišao caru Irakliju, koji ga je blagonaklono primio i naselio ga sa njegovim narodom u Solunskoj temi, ali je zadržao provinciju, u kojoj je osnovao grad "Serviam". Uistinu, nešto kasnije je promijenio mišljenje, a takođe i zbog toga što im je car dopustio, prešao je Dunav i vratio se u otadžbinu; i pošto su se vratili nazad sa pokajanjem, preko prefekta Beograda, zatražili su od Iraklija da im se odredi druga oblast, a budući da je ona koja se sada naziva Servia i Paganija od Zahumljana, osim toga Terbunia, i region Kanalita (dodaj Dukljansku provinciju), koje su bile pod vlašću Rima, i zbog upada Avara upustošene, odande prognanim starim naseljenicima ... ove su lako isposlovali od cara." Ma koliko da je grad Servia bio udaljen od Gornje Dalmacije, gdje su Duklja i Bar, ipak su Srbi željeli da podliježu najprije Dukljanskoj, zatim Barskoj mitropoliji, zbog toga što je bio prvi grad koga su same izbjeglice iz otadžbine podigle na tuđem mjestu i zadržale zajedničko ime naroda postavljeno od onih. Ipak, najvjerovatnije su Srbi, poslije upada onih u regione Istočnog carstva, sačuvali dominaciju ovog grada koga su sami osnovali, a možda i zbog toga što je bio veoma udaljen od Gornje Dalmacije, koju su Srbi posjedovali dozvolom Iraklija. Zaista, u devetom vijeku na Dalmatinskom Sinodu je Sorbium, odnosno Servia, dodijeljen Dukljanskoj mitropoliji, a poslije propasti Duklje prešao je pod zakon i vlast Barske mitropolije, kako uči Aleksandrova epistola. Na kraju dvanaestog vijeka još uvijek je bio podložan Barskoj arhiepiskopiji; naime u *Provincijskim Aktima Sinoda* bio je pod Jovanom Dukljanskim i Barskom mitropolijom kako je zapisao "Teodor, episkop Servatienski". Ali, početkom idućeg vijeka oduzeto joj je mitropolitsko pravo i titula. Rastko, sin kralja Srbije Simeona, koji je, pošto je prihvatio monaštvo sa imenom Sava, i provodio osobit život sa svim oznakama svetosti, bio izabran za srpskog episkopa, zbog izvanrednih vrлина koje je sjedinio u sebi sa kraljevskom plemenitošću, zaslužio je tada za svoju crkvu arhiepiskopsko dostojanstvo. Zato se u Provincijskim Katalozima Servia ne ubraja među crkve Barske provincije.

²⁵ Koja se u pismima Aleksandra naziva Bolonienska, a kod Dukljanskog prezvitera Bosonienska, odnosno Bosnenska. Ova crkva je od svog početka pripadala Splitskoj mitropoliji; ali u devetom vijeku po dekretu Dalmatinskog Sinoda prešla je pod vlast i moć Dukljanske arhiepiskopije, a u jedanaestom, prema pismu Aleksandra II, pristupila je Barskoj mitropoliji, koja je bila ustanovljena mjesto Dukljanske, dok je u dvanaestom prešla Dubrovačkoj, da bi se zatim ponovo vratila Splitskoj. Početkom trinaestog vijeka nju je za sebe tražio natrag arhiepiskop Kolocenski, ali je ipak, prema Katalogu provincijskih crkava, nju zadržao Splitski.

²⁶ "Tibunienska", odnosno Tribunienska. Tribunija je glavni grad Tribunitara, koje Konstantin Porfirogenet u ovom regionu stavlja sa Kanalitima, i bila je jedna od četiri županije koje su Srbi držali u Gornjoj Dalmaciji. Na Dalmatinskom koncilu ona je bila dodijeljena Dukljanskoj mitropoliji, ali je u 1023. godini Benedikt VIII tražio da ona pripadne Dubrovačkom arhiepiskopu, a Aleksandar II u 1063. Barskom. U 1121. godini Kalikst je nju, pošto je bila oduzeta Barskoj, vratio Dubrovačkoj mitropoliji, kojoj je još uvijek potčinjena.

²⁷ Svakako jedina crkvena provincija osnovana od grčkih i latinskih crkava i manastira.

²⁸ "Tvojim prethodnicima", najprije Dukljanskim, a zatim Barskim mitropolitima.

successit; & in antiquis monumentis, atque in literis pontificiis, quemadmodum Spalatensis Salonitanum, sic Antibarensis Diocletanum titulum retinuit, & utraque Ecclesia utroque nomine vetri & recentiori appellari solebat; quin imo interdum Pontifices Romani, novo prætermisso, cum ad eos Archiepiscopos scriberent, vetri titulo utebantur.

2 In recensendis Ecclesiis Episcopalibus unius provincie non solum illæ, quæ *Suffraganeæ* dicuntur, sed etiam ipsa Metropolis, & quidem primo loco nominari solebat. Nam hæc etiam, ut illæ, suis ac certis finibus circumscripta erat, intra quos jus diocesano exercebat, & continebat Metropolita, qui & Episcopus suæ civitatis ac diocesis, & Archiepiscopus idem totius provincie dicebatur. Clemens III. in suis ad Petrum VIII. Archiepiscopum Spalatensem litteris primum Metropolim, ejusque paræcias nominavit & descripsit, deinde Ecclesias provinciales ei subiectas enumeravit. Synodus provincialis Spalatensis, quæ habita fuit anno 1185. cæteris omnibus ipsam Metropolim præposuit cum suis paræciis, in quibus jure diocesano dominabatur: *Archiep. Spalaten. habeat Paræcias Glissam, Scæ &c.* Cæterum Diocletana, quæ priori loco nominatur, & Antibarensis una eademque erat Ecclesia Metropolitana.

3 Id est cum omnibus paræciis & monasteriis, quæ ad jus diocesano tum Diocletani, tum Antibarensis Metropolitis, antequam is Archiepiscopali dignitate augeretur, pertinebant.

4 Id est *Catharensis*. Catharum, olim Ascrivium, civitas est in recessu intimo sinus Rhizonici, arduo & prærupto, sed declivi ad meridie loco imposita. Hæc Ecclesia sæculo proximo duodecimo ex decreto Alexandri III. in jus ditionemque Archiepiscopi Bariensis migravit, cui etiamnum subest.

5 *Palachiensis* sive civitas, sive Ecclesia neque in ullis Catalogis Ecclesiarum Episcopali, neque in Dalmatia Superiori, & finitimis regionibus reperitur. Abest a cæteris omnibus Catalogis Ecclesiarum Provincie Antibarensis. Siqua fuit, nulla extant vestigia, e quibus ejus positio dignosci possit. Vereor, ne per errorem irreperit; in ejus locum Dulchinensem Ecclesiam substituendam censeo. Hæc inter Ecclesias Episcopales, quas Alexander Provincie Antibarensi attribuit, nullum habet locum; cum tamen ex ipso Archidiacono constet, unam de illis fuisse, cujus Episcopus naufragio interiit, & quæ Spalatensi adempta, Antibarensi Metropoliti subiecta fuit. Hanc urbem a Colchis conditam ferunt; & primum Colchinum, deinde Olchinum sive Olcinium & Ulcinum, postea Dulchinum sive Dulcinium appellata est; nunc vocant *Dulcignum*. Millia passuum circiter duodecim Antibari in ortum distat, & mari adjacet præaltæ rupi, abscissæque incurvatus. Ceterum Ecclesia Olchinensis idcirco fortassis in literis Alexandrinis prætermissa

fuit, quia tunc carebat Episcopo, ejusque administratio commissa erat alicui de finitimis Episcopis. Sub vocabulo autem *Palachiensis* intelligi potest Ecclesia Baleacensis, quam Tabulæ consistoriales, & Catalogi Ecclesiarum in *Sclavonia sub Archiepiscopo Antibarensi* constituunt. Sed vereor, ne Baleacensis recentior sit, quam ut referri possit ad tempora epistolæ Alexandrinæ; nondum autem potui reperire, ubi sita fuerit Palachiensis sive Baleacensis Ecclesia.

6 Svacia civitas erat Episcopalis; ab Antibari fere vi intus in ortum, a mari circiter quindecim milliariibus in septentrionem abest.

7 Scodra, nunc Scutari, civitas olim primaria Illyrici, eademque sedes regum Illyriorum, antea oppidum & colonia civium Romanorum. Sita est prope ab ostio Iabætidis Paludis, ex qua Barbana, nunc Bojana, fluvius emittitur, cujus ripam orientalem insidet.

8 Drivastum civitas antiquis Geographis sub hoc vocabulo ignota, quam Chiris, sive Drinassus amnis interfuit, quem Livius Clausulam, Plinius Drincem vocat, millibus passuum septem vel octo ab Scodra in septentrionem recedit.

9 Pulatum exigui nominis & circuitus oppidum, altissimis montibus undique circumdatum, milliariibus fere triginta ab Drivasto sejunctum; ab eo populi Pulates, quibus finitimi sunt a septentrione populi, quos *Clementes* appellant.

10 *Serbia*, sive *Servia*, quod Sorbium alii vocant, longe abest a Dalmatia, quam Cantacuzenus prope a finibus Botticæ, & Thessaliæ collocavit. lib. 4. cap. 19. *Urbs non parva ad confinia Botticæ & Thessaliæ jacet; edificata est supra montis ardua & prominentia; statimque a principio semetipsa altior, sicut est, accedenti apparet. In ipso autem jugo montis desinit triplici muro distincta, & intersepia, ut putes tria esse oppida, aliud post aliud.* Hanc urbem a Serblis, cum primum in hæc loca venissent, conditam ferunt, & communi gentis vocabulo appellatam; de quorum primo adventu Carolus Dufresnius §. 2. de Regibus Servie ex Constantino Porphyrogenito cap. 32. de Admin. Imp. hæc tradit. *Cum duobus fratribus obtigisset Serviorum Principatus, alter sumpta populi parte dimidia ad Heraclium Imperatorem adiit, a quo benigne exceptus tractum eum, quem cum gente sua incoleret, in Thessalonicensi Thematæ, seu Provincie obtinuit, in qua Serviam urbem condidit. Aliquando vero post, mutato consilio, id ultra etiam concedente Imperatore, trajecto Danubio, in patriam rediere: rursumque pœnitentia ducti per Belgradi Præfectum ab Heraclio postularunt, aliam sibi assignari regionem; cumque ea, quæ nunc Servia dicitur, & Pagania, & quæ Zachlumorum vocatur, præterea Terbunia, & Canalitarum regio (adde provinciam Diocletanam), quæ Romane ditionis erant, propter Avaram excursiones deserere, expulsi inde veteribus incolis...*

has

Rodenje, Blagovijesti, Očišćenje, Uznesenje, i na dva praznika²⁹ svetog Anđela, tako i za rađanje Dvanaest³⁰ apostola, rađanje svetog³¹ Georgija i svetih Sergija³² i Baha i za vrijeme praznika Svih Svetih, a i za dan tvog rođenja,³³ i koliko god ih prema crkvenom uređenju ili posvećenju slavimo. Podstičemo, dakle, tvoju ljubav da se običaji tvoga života slože u tolikom poštovanju, kako bi, Božjom voljom, mogao riječima i primjerima da služiš za ugled. Zato tvoj život neka bude tvojim sinovima pravilo, kako bi mogli, ako im ponestane duhovne snage, da se u njemu uzvise. Zato, neka tvoje srce ne uzdižu ugodnosti, koje tjelesno pričaju, niti one što su im suprotne; već bilo šta da se dogodi, neka to pobjeđuješ čistotom vrline.

Neka kod tebe nigdje nema ljutine, mržnje, nikakvog gnjeva. Djelo tvoga svetog blagoslova i pravednog presuđivanja da se ne uprlja nikakvim potkupljivanjem. Neka bude u tebi i priyatnost dobrog pastira, i ozbiljna strogost sudije, da grije one koji žive nevino, a da obuzdava one koji su pokvareni. Tebe milosrdno, kako ... trpi, siromašnima daj, brani potlačene, tlačiteljima razumno protivrjeći. Da ne prihvataš ništa što je protivno pravdi. Da ne prezireš nikoga koji nešto zakonito traži; neka se u tebi uzdiže čuvanje jednakosti i u svojoj moći, razumnom ljubavlju, neka savjetuje bogatog da ni u čemu ne skrene sa vašeg puta, a siromašnog da ne očajava zbog svoje neznatnosti, jer, sa Bogom stradalnikom, toliko možeš da postigneš, koliko sveto učenje dozvoljava, govoreći: "Episkop treba da bude besprekoran". No, svima ovima možeš da pomogneš korisno ako budeš imao ljubav učitelja, jer, onaj koji je bude slijedio nikada neće skrenuti sa pravog puta. Evo, najdraži brate, između mnogih drugih, ova su obilježja svešteničke službe, ova palijuma, kojima, ako ih pažljivo njeguješ, ono što ćeš napolju propovijedati da se prihvati, imaćeš i u duši. Takođe, pred tobom je, kao i pred tvojim prethodnicima, da se nosi krst kroz Dalmaciju³⁴ i Slavoniju. Arhiepiskopat tvoje crkve, u istom obliku kao kod naših svetih prethodnika, od kojih u ugledu ne smiješ da zalutaš, dopuštamo i potvrđujemo. Sveto Trojstvo će okružiti tvoje bratstvo milošću svoje zaštite i u svojoj brizi pokazaće vam pravi put, kako bi poslije gorčine ovog života mogao da dospiješ u vječnu bogougodnost.

Sa dobrim pozdravom.

Ispod ovoga, kako je kod Baronija, leži pečat, naravno kružni, podijeljen na četiri dijela u obliku krsta sa imenom ALEKSANDAR II, a naokolo na isti način postoji natpis UZVISIO ME JE BOG U VRLINI RUKOM SVOJOM. Poslije pečata leži natpis i oznaka vremena: "Pontifikat Pape II,³⁵ u Indiktu XII. Datum Rima Kalen. Aprila." A još dolje je dodato: "Od ruke kancelara Petra, vicedomina Anonija, Kolonienskog arhiepiskopa, u godini šestoj."

"Zatim - dodaje na istom mjestu Baronius - treba da se popravi greška koja se uvukla u oznaci Indikta, pošto treba da stoji petnaesti, a ne dvanaesti. Ali, treba da se postavi i godina prva pape Aleksandra, dok data leži u petnaestim kalendama aprila, a druga počinje od samih oktobarskih kalenda; osim ako se ovima nije više dopadalo da istaknu datum u sljedećoj godini: koji se slažu sa mišljenjem pape Brohija i Pagija".

²⁹ Dvostruki dan praznika u čast i poštovanja Sv. Arhandela Mihajla, slavio se jednog dana pod imenom "Objave", a drugog pod imenom "Posvećivanja".

³⁰ U antičkim Martirologijama za dan petnaesti juli bilo je dopisano "Razdioba XII apostola", čija se uspomena u mnogim crkvama obavljala po svakogodišnjem običaju i službi, i u tom danu uobičajeno se ukazivala čast svim Apostolima.

³¹ Po svoj prilici, Sv. Velikomučenika Georgija, čije je ime bilo znamenito i slavno i svugdje je za njega bilo isto vjersko poštovanje, a osobito na Istoku kod Grka i Latina. Njegovim natpisom i znamenjima bila je posvećena Barska katedralna crkva.

³² Već u antičkim vremenima kult ovih mučenika je osobito cvjetao kod ovih naroda, i njima je u trinaestom vijeku Jelena, kraljica Srbije, sa sinovima Urošem i Stefanom, uz veliki trošak, podigla hram u Skadarskoj dijecezi, na lijevoj obali rijeke Barbane, ili Bojane.

³³ Odnosno u danu godišnjice episkopskog posvećivanja, prihvaćenog od Petra, koji su episkopi obično nazivali Dan Rodenja.

³⁴ Kada je Dalmacija ponovo zauzeta od Slovena, u starim spomenicima onih vremena najčešće ćeš naći da se naziva Slavonija. Nju Aleksandar takođe naziva Dalmacija zbog običaja Latinskih Dalmata, sa kojima su se Sloveni pomiješali kada su naseljavali ovaj kraj.

³⁵ Pročitati smo iz ove note II, što je mišljenje Baronija. Uistinu, ili se potkrala pisarska greška i treba da piše I, pošto treba da se shvati kao prva godina Aleksandrovog pontifikata, ili, prije, da se Aleksandar ovom oznakom II razlikovao među rimskim pontificima.

has facile ab Imperatore impetrarunt. Quamvis autem civitas Servia a Dalmatia Superiori, in qua Dioclea & Antibar, longo terrarum intervallo abesset, hanc tamen Serbli Metropolitæ suo Diocletano, postea Antibarensi subjectam esse voluerunt, propterea quod & prima esset civitas, quam ipsi patria proflugi in alieno solo edificarunt, & commune gentis nomen ab illis impositum retinere. Verisimile autem est, a Serblis post illorum in regiones Imperii orientalis ingressum, hujus civitatis, quam ipsi condiderant, dominatum retentum fuisse, licet a Dalmatia Superiori, quam Serbli concessu Heraclii possidebant, longissime distaret. Sane sæculo nono in Synodo Delmitana Sorbium, idest Servia, Metropolitæ Diocletano attributa fuit, & post excidium Diocleæ in jus potestatemque transivit Metropolitæ Antibarensis, ut docet epistola Alexandrina. Sæculo duodecimo exeunte, adhuc eidem Antibarensi Archiepiscopo suberat; nam Actis Synodi provincialis sub Joanne Diocliensi & Antibarensi Metropolitæ interfuit & subscripsit *Theodorus Servationis Episcopus*, idest *Serviensis*. Sed sub initium sæculi proximi jus titulumque metropoliticum adeptus est. Cum enim Raicus filius Simeonis regis Serblorum, qui, postquam habitum monasticum cum nomine Sabæ sumpsit, vitam omnibus sanctimoniarum insignem exegerat, factus esset Episcopus Serviensis, ob excellentes virtutes cum nobilitate regia conjunctas tum sibi, tum Ecclesiæ suæ Archiepiscopalem dignitatem promeruit. Exinde in Catalogis episcopalibus Servia inter Ecclesias Provinciæ Antibarensis numerari desiit.

11 Quæ in literis Alexandri *Bolonensis*, apud Presbyterum Diocletem *Bosoniensis* nominatur, idest *Bosnensis*. Constantinus Porphyrogenitus Bosnam sive Bosinam appellavit Bosnam. Hæc Ecclesia ab suo exordio pertinebat ad Metropolitam Spalatensem; sed sæculo nono ex decreto Synodi Delmitanæ in ditionem ac potestatem Archiepiscopi Diocletani migravit, undecimo ex literis Alexandri II. ad Metropolitam Antibarensensem accessit, quæ in locum Diocletanæ substituta fuerat, duodecimo ad Ragusinam transivit, deinde ad Spalatensem rediit. Post initium sæculi decimi tertii Archiepiscopus Colocensis eam sibi vindicavit, quam tamen Spalatensis in catalogo suarum Ecclesiarum provincialium retinuit.

12 *Tribuniensis*, idest *Tribuniensis*. Tribunia civitas erat primaria Tribunitarum, quos Constantinus Porphyrogenitus cum Canalitis in eandem regionem conjecit, eratque una de quatuor Zupaniis, quas Serbli in Dalmatia superiori obtinebant. Hæc in concilio Delmitano attributa fuerat Metropoli Diocletanæ; sed eandem Benedictus VIII. anno 1023. Ragusino, Alexander II. an. 1062. Antibarensi Archiepiscopo subesse voluit; & Callistus anno 1121. Antibarensi ademptam Metropolitæ Ragusino restituit, cui etiamnum paret.

13 Unam scilicet provinciam ecclesiasticam ex Ecclesiis & Monasteriis Græcis Latinisque conflata.

14 *Antecessoribus suis* primum Diocletanis, deinde Antibarensibus Metropolitæ.

15 Duplex dies festus ad cultum honoremque S. Michaelis Archangeli celebrari solet sub titulo alterum *Apparitionis*, alterum *Dedicationis*.

16 In antiquis Martyrologiis ad diem decimam quintam Julii adscripta erat *Divisio XII. Apostolorum*, cujus quidem commemoratio in plerisque Ecclesiis solemniter ritu & officio colebatur, & eo die omnibus simul Apostolis anniversarius honor haberi solebat.

17 Fontasse S. Georgii Megalomartyris, cujus magnum erat ac celebre nomen, & par erga illum communis religio tum ubique, tum præsertim in Oriente apud Græcos & Latinos. Hujus deinde titulo & auspiciis consecrata fuit ædes cathedralis Antibarensis.

18 Jam inde ab antiquis temporibus horum Martyrum cultus apud eas gentes vel maxime florebat, quibus sæculo decimo tertio Helena regina Serblæ cum filiis Uroscio & Stephano templum ac cœnobium in dicecesi Scodrensi ad ripam sinistram Barbanæ, seu Bojanæ fluminis sumptu magnifico construxit.

19 Idem die anniversario susceptæ a Petro consecrationis Episcopalis, qui dies *Natalis Episcoporum* vocari *apud eos* dicitur.

20 Cum Dalmatia Slavorum esset referta, in antiquis illorum temporum monumentis slavonicæ vocabulo appellatam sæpissime invenies. Hanc Alexander etiam Dalmatiam appellat propter Dalmatas ritus Latini, quibus cum Slavi permixti hanc regionem incolabant.

21 De hac nota II. diximus, quæ sit Baronii opinio; verum aut mendum irrepit, & ita scribendum I., ut primus Alexandrini Pontificatus annus intelligatur, aut potius Alexander hoc nomine II. inter Romanos Pontifices distinguitur.

Pismo Aleksandra II Petru episkopu barskom³⁶

(u godini 1067.)

(*Baron. Anal. za godinu 1062, tom XI, str. 344*)

Aleksandar, rob robova Božjih, vrlo poštovanom Petru, arhiepiskopu Dukljanske i Barske crkve, vječni pozdrav u Hristu.

Ako pastiri ovaca po žezi i mrazu, danju i noću, brižljivo čuvaju svoja stada, da ne bi neka ovca zalutala od njih i propala, ili da je ne bi zubima rastrgle divlje zvijeri, i uvijek otvorenih očiju naokolo budno motre, onda sa kolikim naporom moramo uvijek na oprezu da budemo mi, koji se nazivamo pastirima duša? Da napregnemo, stoga, duh kako bi izvršili preuzetu službu i da ne odustanemo od čuvanja Božjih ovaca, kako nam se ne bi, u danu božanskog ispita, zbog našeg nerada pred najvećim Pastirom strogo sudilo za nemarnost, već da se i nama, kao i drugim uzvišenim, sudi za poštovanje službe. Zato, najmiliji brate, udovoljavamo tvojim pravednim zahtjevima i apostolskom voljom, preko stranice ove naše privilegije, priznajemo najsvetiju Dukljansku crkvu sa svim prinađležnostima, Barsku crkvu sa svim njenim prinađležnostima, Eitarensku³⁷ crkvu sa svim njenim prinađležnostima, Palehiensku crkvu sa svim njenim prinađležnostima, Svačku crkvu sa svim njenim prinađležnostima, Skadarsku crkvu sa svim njenim prinađležnostima, Dinastinensku crkvu sa svim njenim prinađležnostima, Polatsku crkvu sa svim njenim prinađležnostima, Srpsku crkvu sa svim njenim prinađležnostima, Bolonjsku³⁸ crkvu sa svim njenim prinađležnostima, Tibunsku³⁹ crkvu sa svim njenim prinađležnostima, i manastire kako Latinske, tako Grčke ili Slovenske kurije, kako bi znao da ih sve ima jedna Crkva i da svim navedenim mjestima na episkopski način upravljaš ti.

Palijum, pak, povjeravamo tvome bratstvu, po običaju, za bogoslužbe u praznike koje treba slaviti, isto kao što je bilo dozvoljeno tvojim prethodnicima, svakako na dan Božjeg rođenja, Epifanije, Božje večere, Pashe, Uspenja, Sv. Pedesetice; tako i na dan rođenja svetog Jovana Krstitelja, na dan rođenja apostola Petra i Pavla, svakako i u četiri praznika svete Marije, Rađanje, Blagovijesti, Očišćenje, Uznesenje, i na dva praznika svetog Anđela, tako i za rađanje Dvanaest apostola, rađanje svetog Gregorija i svetih Sergija i Vaha i za vrijeme praznika Svih Svetih, a i za dan tvog rođenja, i koliko god ih prema crkvenom uređenju ili posvećenju slavimo. Podstičemo, dakle, tvoju ljubav da se običaji tvog života slože u tolikom poštovanju, kako bi, Božjom voljom, mogao riječima i primjerima da služiš za ugled. Zato tvoj život neka bude tvojim sinovima pravilo, kako bi mogli, ako im ponestane duhovne snage, da se u njemu uzvise. Zato, neka tvoje srce ne uzdižu ugodnosti, koje tjelesno prijaju, niti one što su im suprotne; već šta i da se dogodi, neka to pobjeđuješ čistotom vrline.

Neka kod tebe nigdje nema ljutine, mržnje, nikakvog gnjeva. Djelo tvoga svetog blagoslova i pravednog presuđivanja da se ne uprlja nikakvim potkupljivanjem. Neka bude u tebi i prijetnost dobrog pastira, i ozbiljna strogost sudije, da grije one koji žive nevino, a da obuzdava one koji su pokvareni. Tebe milosrdno, kako ... trpi, siromašnima daj, brani potlačene, tlačiteljima razumno protivrječi. Da ne prihvataš ništa što je protivno pravdi. Da ne prezireš nikoga koji nešto zakonito traži; neka se u tebi uzdiže čuvanje jednakosti i u svojoj moći, razumnom ljubavlju, neka savjetuje bogatog da ni u čemu ne skrene sa vašeg puta, a siromašnog da ne očajava zbog

³⁶ Migne, tomus CXLVI, col. XLVII. Ovo je prepis, unekoliko drugačiji, prethodnog akta.

³⁷ Greška pisara. Trebalo bi "Epitarensku", tojest cavtatsku ili dubrovačku, pošto su u to doba ragužanski arhiepiskopi nosili u svojoj tituli insignacije stare epidaurske episkopije. Po navodima Farlatija riječ je o Katorskoj crkvi - ali Kotor je tada vjerski nezavisan.

³⁸ Greška pisara. Trebalo bi "Bosansku", jer se ta crkva spominje u ostalim dokumentima.

³⁹ Greška pisara. Treba "Travunijsku", jer se ta crkva pominje u ostalim dokumentima.

XLVII.

*Alexandri II epistola ad Petrum Antibarensem
episcopum.
(Anno 1067.)*

[BARON. *Annal.* ad ann. 1062, tom. XI, pag. 344.]

ALEXANDER, servus servorum Dei, PETRO venerabili archiepiscopo Diocliensis atque Antibarensis Ecclesiæ, salutem perpetuam in Christo.

Si pastores ovium sole geluque pro gregis sui custodia die ac nocte intenti sunt, et, ne qua ex eis aut errando pereat aut ferinis laniata morsibus deficiat, oculis semper vigilantibus circumspectat, quanto sudore quantaque cura debemus esse pervigiles nos qui pastores animarum esse dicimur? Attendamus igitur ut susceptum officium exhibere erga custodiam Dominicarum ovium non cessemus, ne in die divini examinis pro desidia nostra ante summum Pastorem negligentiae nos reatus excruciet, unde modo honoris reverentia inter cæteros sublimiores judicamur. Igitur, dilectissime frater, petitionibus tuis justis annuentes, apostolica auctoritate decernimus ut per hujus privilegii nostri paginam sic sanctissimam Diocliensem ecclesiam cum omnibus pertinentiis, Antibarensem ecclesiam cum omnibus suis pertinentiis, Eiaterensem ecclesiam cum omnibus suis pertinentiis, Palechiensem ecclesiam cum omnibus suis pertinentiis, Suatinensem ecclesiam cum omnibus suis pertinentiis, Scodriensem ecclesiam cum omnibus suis pertinentiis, Dinnastinensem ecclesiam cum omnibus suis pertinentiis, Polatinensem ecclesiam cum omnibus suis pertinentiis, Serbiensem ecclesiam cum suis pertinentiis, Boloniensem ecclesiam cum suis pertinentiis, Tibuniensem ecclesiam cum suis pertinentiis, monasteria quoque, tam Latinorum quam Græcorum, sive Slavorum cures, ut scias et hæc omnia unam Ecclesiam esse teque omnibus prædictis locis episcopali regimine præesse.

Pallium autem fraternitati tuæ ex more ad missarum solemnium celebranda, sicut antecessoribus tuis concessum est, concedimus, videlicet in natali Domini, Epiphania, cæna Domini, Pascha, Ascensione, Pentecoste; sic natali sancti Joannis Baptistæ, natali apostolorum Petri et Pauli, et quatuor festivitibus sanctæ Mariæ, scilicet Nativitate, Annuntiatione, Purificatione, Assumptione, et duobus festis

svoje neznatnosti, jer, sa Bogom stradalnikom, toliko možeš da postigneš, koliko sveto učenje dozvoljava, govoreći: "Episkop treba da bude besprekoran". No, svima ovima možeš da pomogneš korisno ako budeš imao ljubav učitelja, jer, onaj koji je bude slijedio nikada neće skrenuti sa pravog puta. Evo, najdraži brate, između mnogih drugih ova su obilježja sveštene službe, ova palijuma, kojima, ako ih pažljivo neguješ, ono što ćeš napolju propovijedati da se prihvati, imaćeš i u duši. Takođe, pred tobom je, kao i pred tvojim prethodnicima, da se nosi krst kroz Dalmaciju i Slavoniju.⁴⁰ Arhiepiskopat tvoje crkve, u istom obliku kao kod naših svetih prethodnika, od kojih u ugledu ne smiješ da zalutaš, dopuštamo i potvrđujemo. Sveto Trojstvo će okružiti tvoje bratstvo milošću svoje zaštite i u svojoj brizi pokazaće vam pravi put, kako bi poslije gorčine ovog života mogao da dospiješ u vječnu bogougodnost.

Sa dobrim pozdravom.

Ispod ovoga leži pečat, naravno kružni, podijeljen na četiri dijela u obliku krsta, sa imenom pontifika Aleksandra pape II, a naokolo, na isti način postoji natpis:

UZVISIO ME JE BOG U VRLINI RUKOM SVOJOM.

Ispod pečata leži potpis, a poslije njega oznake vremena:

Pontifikat Aleksandra II, pape II, u indiktu XII.

Datum Rima XV kal. april.

Od ruke kancelara Petra, vicegospodara Annonis Coloniensis arhiepiskopa, u godini šestoj (I).

⁴⁰ Slovensku zemlju.

A sancti Angeli, sic pro natalitiis quoque duodecim apostolorum, natali sancti Gregorii, et sanctorum Sergii et Bacchi, et festivitate Omnium Sanctorum, atque natali tuo, et quoties ordinationem vel consecrationem ecclesiarum celebramus. Hortamur itaque charitatem tuam, ut mores vite tue tanto honori convenient quatenus, auctore Deo, exemplis verbisque possis esse conspicuus. Vita igitur tua filiis tuis sit regula, ut si quæ fortitudo in illis deprehenditur, in ea dirigatur. Cor ergo tuum neque prospera, quæ corporaliter hic blandiuntur, extollant, neque adversa adjiciant; sed quidquid illud fuerit, virtutis puritate devincat.

Nullum apud te locum ira, odium, nullum furor indiscretus inveniat. Sacre benedictionis tue, justique judicii opus nulla venalitatis interventio commaculet. Sit in te et boni pastoris dulcedo, sit et iudicis severa districtio, unum scilicet quod innocenter viventes foveat, aliud quod inquietos a pravitate compescat. Misericordem te, prout... patiat, pauperibus exhibe, oppressis defensio tua subveniat, opprimentibus modesta ratio contradicat. Nullius faciem contra justitiam accipias. Nullum quærentem justa despicias, custodia in te æquitatis extollat, ut nec dives potentia sua aliquid apud vos extraviam suadeat rationis ardore, nec pauperum de se sua faciat humilitas desperare, quatenus, Deo miserante, talis possis existere qualem sacra lectio præcipit, dicens: *Oportet episcopum irreprehensibilem esse.* Sed his omnibus uti salubriter poteris si charitatem C magistram habueris, quam qui secutus fuerit, a recto aliquando tramite non recedit. Ecce, frater charissime, inter multa alia ista sunt sacerdotii, ista sunt pallii ornamenta, quæ si studiose observaveris, quod foris accepisse ostenderis intus habebis. Crux etiam ante te, sicut ante prædecessores tuos per Dalmatiam et Slavoniam, ubique geratur. Archiepiscopatum quoque Ecclesie tue, juxta formam sanctorum prædecessorum nostrorum, a quorum auctoritate non debes aberrare, concedimus et confirmamus. Sancta Trinitas gratia sue protectionis fraternitatem tuam circumdet atque in timoris sui vos viam dirigat, ut post hujus vite amaritudinem ad æternam possis simul dulcedinem pervenire.

Bene valete.

D *Subjacet his sigillum, nempe circulus quadrifidus in formam crucis cum nomine ejusdem pontificis Alexandri papæ II, circumcirca ejusmodi habens inscriptionem.*

† EXALTAVIT ME DEUS IN VIRTUTE BRACHII SUI.

Post sigillum ista subjicitur subscriptio post notam temporis:

Pontificatus domini Alexandri II, papæ II, indictione XII.

Datum Romæ xv Kal. April.

Manus Petri cancellarii, vicedomini Annonis Coloniensis archiepiscopi, anno sexto (1).

Papa Gregorije VII arhiepiskopu Petru

*(1076) 21. maja.*⁴¹

Gregorije VII papa "voljenom u Hristu sinu Petru, arhiepiskopu svete Pitaoritanske stolice iz civitata Labusedi u kraljevstvu Zahumlja i Srbije i Travunije, svakako grada Kotora i Bara ili Ulcinja i Drivasta, takođe i Polata i Skadra" šalje palijum "po običaju za slavljenje prazničnih misa". Jer, palijum "povjeravamo tebi, sa važećim privilegijama u svom statusu kod tvoje crkve, da ga koristiš nikako drugačije osim isključivo u danu svetog Uskrsnuća gospodara našeg Isusa Hrista, ili Vaznesenja i Duhova, ili u danima rođenja Svetih apostola i Jovana Krstitelja, svakako u danu Uspenja svete Marije, jednako i za gospodara našeg Isusa Hrista, takođe i u danu zaređenja tvojih sufragana, kao što je određeno od našeg prethodnika blaženog Gregorija, pokrovitelja ove uzvišene stolice; palijum mora da se čuva u sekretariju i da se koristi za praznične mise".

"Ako pastiri ovaca."

FARLATI, Ill. sacrum VI, 56 (fragm.). KUKULJEVIĆ, Cod. dipl. I, 151-152.

Papa Gregorije Mihailu kralju Slovena

⁴²Gregorije episkop, sluga slugu Božjih, Mihailu kralju Slovena šalje pozdrav i apostolski blagoslov. Neka dužno poštovanje tvoje odanosti prema Apostolskoj stolici zna da iako naš voljeni poslanik Petar koji je bio kod vas do sada, još nije došao kod nas, ipak je poslao svoje pismo koje se tako razlikuje od vašeg pisma, da nijesmo mogli okončati vašu odnosno stvar Ragužanske crkve. Zbog toga treba poslati do nas Petra, barskog episkopa, kao i ragužanskog, ili druge sposobne glasnike preko kojih bi se mogao pravedno razjasniti spor koji postoji između arhiepiskopa Splita i Raguze i da se po kanonu okonča i tvom kraljevstvu da se ukaže poštovanje sa naše strane. Kada se stvar ispita, moći ćemo da pravedno udovoljimo tvojoj molbi, kao što i mi želimo. Kao što pravičnost zahtijeva sluša ćemo (molbu) za dozvolu plašta i krsta kao predragog sina bl. Petra. (1078)

⁴¹ Res Albaniae, 20.

⁴² Farlati, VI, 57.

65.

(1076,) 21. maii.

(Spuriae.)

Gregorius VII. papa „dilecto in Christo filio Petro archiepiscopo sancte Pitauritane sedis ex civitate Labusedi in regno Zachulmie et Sorbulie et Tribunia vel civitatis Catere et Antiuari seu Ulcinii et Driua-sti, Polati atque Scodre“ pallium „ex more ad missarum solempnia celebranda“ transmittit. Quod pallium „tibi non aliter, ecclesie tue privilegiis in suo statu manentibus, utendum concedimus, nisi solummodo in die sancte resurrectionis Jesu Christi domini nostri, sive ascensionis et pentecosten seu in natalitiis sanctorum apostolorum atque Baptiste Joannis, nec non in assumptione sancte Marie similiterque in domini nostri Jesu Christi die, verum etiam in ordinatione suffraganeorum tuorum, sicut a beato Gregorio predecessore nostro huius alme sedis presuli sancitum est; in secretario induere pallium debent et sic ad missarum solempnia proficisci“.

„Si pastores ouium.“

Gregorius Episcopus Servus servorum Dei Michaeli Sclavorum Regi salutem & apostolicam benedictionem. Cognoscat debita tue devotionis circa Sedem Apostolicam reverentia, Petrum apud vos dilectum nostrum legatum adhuc ad nostram non advenisse presentiam, suas tamen misisse litteras, quæ ita vestris dissonantes existunt, quod vestram causam seu Ragusanæ Ecclesiæ penitus finire nequivimus. Quapropter Petrum Antibarensem Episcopum, atque Ragusanum, sive alios idoneos nuncios ad nos mittere oportet, per quos de lite, quæ inter Spalatanum Archiepiscopum & Ragusanum, iustitia possit inquiri, ac canonice definiri, cuique Regni honor a nobis recognosci. Tum vero re cognita, tue petitioni iuste satisfacere, secundum quod cupimus, valebimus; ac in dono vexilli, & concessione Pallii, quasi charissimum B. Petri filium, dilectante reſtitutione, audiemus. Datum Romæ V. Idus Januarii, Indictione prima.

**Arhiepiskop barski Ilija
1119-1124.**

Papa Kalikst barskom arhiepiskopu Iliji

Br. 286
1119-1124

⁴³*Episkop Kalikst, rob robova Božjih, vrlopoštovanom bratu Iliji, arhiepiskopu svete Dukljanske i Barske crkve, našim rukama posvećenom, vječni pozdrav u Hristu.*

Od svih crkava koje su u cijelom svijetu udružene u Hristovoj zajednici, Rimska crkva, kojom, božjom naklonošću, upravljamo, priznata je za poglavara. I kao što sve članice treba da joj pomažu, tako i mi, uz Božju pomoć, dostojno pomažemo svim crkvama, brinemo se za njih, udovoljavamo njihovim potrebama i, kako treba, dostojne i pravedne zahtjeve odobravamo. Tako, naklonjeni pravednim zahtjevima tvog bratstva, apostolskom voljom određujemo i bilješkom ove stranice potvrđujemo i predajemo ti na upravljanje crkvu Dukljansku, Barsku, Budvansku, Skadarsku, Ulcinjsku, Svačku, Kotorsku, Drivastsku, Palatinsku, Srbijansku, Bosansku, Travunjsku, sa svim njihovim prinadležnostima i manastirima, kako latinskim, tako i grčkim i slovenskim. Određujemo, isto tako, da sve ove crkve, ili gradovi, ili manastiri, sa svojim prinadležnostima i posjedima, moraju da se potčine i pokore tebi i tvojoj Dukljanskoj crkvi. Palijum i cjelovitost pontifičke službe, povjeravamo tvome bratstvu, kao što znamo da je na isti način bio povjeren tvojim prethodnicima, da ga kao pokoran vjernik, prema običaju tvoje Crkve, smiješ da koristiš za bogoslužbe na praznike koje treba slaviti, svakako u ovim praznicima: Rođenje Gospodovo, Epifanija, Božja večera, Pasha, Uspenje, Sv. Pedesetica, Rođenje svetog Jovana Krstitelja, Rođenje apostola Petra i Pavla, svakako i u četiri praznika svete Marije: Rođenje, Blagovijesti, Očišćenje, Uznesenje, i dva praznika svetih Anđela, Rođenje Dvanaest apostola; zatim na dan Rođenja svetog Gregorija i svetih Sergija i Vaha, i Pomenu svih svetih, na dan tvog zaređivanja i zaređivanja koliko ih je episkopa, prezvitera, đakona, a i kada budeš slavio posvećivanje crkava. Rado dozvoljavamo da ti sam u svojoj ljubavi, poput tvojih prethodnika, poneseš teret za Sklaviniju⁴⁴ i Dalmaciju. Arhiepiskopat tvoje crkve, po ugledu tvojih prethodnika, od čije volje je opasno da se odstupi, priznajemo i potvrđujemo. Zato, najdraži, prihvatajući pokornost tvoga bratstva u takvom obliku i uzvišenosti, opominjemo te i zaklinjemo sjećanjem na višnjeg proroka, da se tvoji običaji skupe u takvom dostojanstvu, kako bi se, spominjući se apostolskog pravila, pokazao u svemu bespriječan i ostao Bogu drag. Ugled tvog života neka se sadrži i u riječima i u djelima, da ne bi ono što si riječima slavio, naopakim djelima upropastio; tvoj život neka bude pravilo tvojim sinovima, da se, ako se nešto pogriješi, ispravi pravičnošću tvoje presude; tvoj duh da se ne ponosi blagostanjem, niti da ga nesreće čine malodušnim, i, uistinu, neka te uvijek nađu pripravnog u pravičnosti vrline. Nemoj nikada ni sa kakvom mržnjom ili gnjevom u zaslijepljenoj uzrujanosti duše ili sa naklonošću ka neopreznom izmišljanju zločina, da dokazuješ nekome krivicu, jer, svakako, time se sramote ili zakletve tvoga blagoslova ili ispravnost crkvnog reda i uviđavnost pravednog srca. One, koji nedužno žive, nikada ne odustaj da ih griješ toplinom dobrog pastira, a oholu bezobzirnost onih koji su krivi, da obuzdavaš strogom odlukom presude. Treba da nalaziš milosrdnu blagonaklonost za siromahe, sasvim naklonjen prema potlačenima, strogo osuđujući tlačitelje, suprotstavljajući im se razumnim razlogom, da se skloniš od svakog oblika nepravde, prezirući svaku nepravednu težnju, da čuvaš pravednost jednakosti i, koračajući božanskim putem pravila o vrlini, da dospiješ u samu vrlinu, ne odstupajući nikada od pravog puta. To je, brate, istinsko dostojanstvo bogougodnog sveštenika, to je uzvišenost palijuma, i ako marljivo nastojiš da se toga pridržavaš, ono što napolju propovijedaš da se prihvati, imaćeš u sebi. Pastirska milost svemogućeg Boga, zbog tvoje potpune pokornosti, dostojna je da potvrdi i čuva izobilje tvom bratstvu. Amen.

⁴³ J. V. Pflugk-Harttung, vol. I.

⁴⁴ Slovenska zemlja.

1119—1124.

Calixtus episcopus, servus servorum dei, venerabili fratri Elie, sancte Dioclitane atque Antibarensis ecclesie archiepiscopo, nostris manibus consecrato, perpetuam in Christo salutem. Omnium ecclesiarum, que per orbem universum in Christi unitate consistunt, Romana ecclesia, cui, deo favente, presidemus, caput esse indubitanter agnoscitur. Sicut ergo omnibus membris providere capitis est, ita nos, deo auxiliante, omnibus ecclesiis digne providere, earum curam gerere, necessitatibus subvenire, dignis iustisque petitionibus oportet abaudire. Tue itaque fraternitatis iustis postulacionibus faventes, apostolica auctoritate statuimus et presentis pagine annotatione sancimus tueque regimini gubernandam tradimus ecclesiam Dioclitanam, Antibarensensem, Buduensem, Scatarensem, Dulchinensem, Suvacinensem, Scodrensem, Drivastinensem, Polatinensem, Serbiensem, Bosoniensem, Tribensem cum omnibus suis pertinentiis ac monasteriis tam Latinorum, quam Grecorum seu Sclavorum. Statuimusque, ut he omnes ecclesie sive civitates aut monasteria cum pertinentiis et possessionibus suis tibi tueque Diocliensi ecclesie debita subiectione obedientiaque persolvant. Pallium quoque, pontificalis officii plenitudinem, sicut tuis antecessoribus concessum fuisse cognoscimus, tue fraternitati concedimus, quo non quasi arogans iuxta tue morem ecclesie ad missarum solemniam celebranda uti debeas, in hiis videlicet solemnitatibus: natale domini, epiphania, cena domini, pascha, ascensione, pentecoste, natale sancti Iohannis baptiste, natale apostolorum Petri et Pauli, et quatuor solemnitatibus sancte Marie, scilicet: nativitate, anuntiacione, purificatione, assumptione, et duabus festis sancti Angeli, nataliciis quoque duodecim apostolorum, et natale sancti Gregorii et sanctorum Sergi et Bachi, et commemoratione omnium sanctorum, natalicio tue ordinationis die, et quociens ordinationem episcoporum, presbiterorum, diaconorum, et consecrationem ecclesiarum celebraveris. Crucem quoque coram te baiulari per Sclavoniam atque Dalmatiam pro tuorum videlicet more predecessorum tue dilectioni libenter concedimus. Archiepiscopatum preterea tue ecclesie iuxta tuorum predecessorum formam, a quorum scilicet auctoritate aberrare periculosum est, concedimus et confirmamus. Quocirca, dilectissime, tue fraternitatis obedientiam tante institutionis tanteque sublimitatis insignia suscipiens, paterna pietate commoneo et superni provisoris recordatione obtestor, quatenus tui mores ita accepto honori convenient, ut apostolici precepti memor te omnibus inreprehensibilem prebens deo amabilem exhibeas. Sit ergo vite tue custodia verbis exemplisque conspicua, ne, que verbi predicatione docueris, operum pravitate destituere videaris; sit vita tua filiis tuis regula, ut, si quid devium fuerit, tue iusticie rectitudine dirigatur, tue mentis statum neque prospera elatum, neque faciant adversa deiectum, verum semper te inveniant virtutis equanimitate paratum. Nichil umquam odii aut iracundie ceca commotione, nichil favorabilis turbinis improvida confictione fecisse convincaris, nullum apud te locum venalitatis immunda possideat interventio, qua videlicet aut tue benedictionis sacramentum aut ecclesiastici ordinis rectitudine iusti iudicii discretio maculetur. Innocenter viventes nunquam boni pastoris ullo ordine fovere desistas et pravorum inquietam importunitatem severa iudicii discretionem compescas, erga pauperes misericors numine(!) pro posse inveniaris, exuberans erga oppressos, potenti defensione subveniens erga opprimentes, modesta ratione contradicens, nullius contra iusticiam faciem metuens, nullius iustam petitionem despiciens, equitatis iura custodiens, in divine legis tramite de virtute in virtutem gradiens, a recto aliquando itinere non recedens. Hec est, frater, legitime accepti sacerdotii dignitas, hec accepti pallii sublimitas, quam si sollicite observare studueris, quid foris accepisse ostenderis, intus habebis. Omnipotentis dei continua miseratio tue fraternitati obedientiam sue protectionis abundantia confirmare et conservare dignetur incolumem. Amen.

Arhiepiskop barski Gregorije
1172-1194 (1198 ?)

Gregorije, Barski arhiepiskop⁴⁵

Ovo pismo umetnuto iz Toma III, Illyr. sacr. Rajnarskih akata i uopšte autografski nepromijenjeno, sa dodatim zabilješkama, ovdje se ponavlja i smatram da ga treba po drugi put predložiti; doduše nedostaje vremenska odrednica, ali izgleda da se može datirati oko 1178. godine.

⁴⁶Vrlopoštovanom ocu i gospodaru P., Božjom milošću arhiepiskopu svete Salonitanske stolice, kako priliči G., iskreni sluga Barski, pozdrav uz poštovanje. Iz starih reskripata i spomenika mojih prethodnika i drugih različitih zaključaka, tačno odmjeravajući istinu da je nekada Salonitanska crkva⁴⁷ držala primat⁴⁸ i dominaciju cijele Dalmacije, a da je Dukljanska crkva,⁴⁹ kao i njena Barska crkva, u dosljednoj odluci pretvorila sebe u Mitropoliju i uvrstila se jednodušno u Salonitansku crkvu, sačuvavši dovoljno poštovanje svoje matice i, po meni, učinila takav težak prestup⁵⁰ da će prije biti uništena sa čašću nego što će povući konsekvencu i prijekor. Pošto se ova glasovita crkva ukrašena najdivnijim spomenicima, odavno toliko lišila svoje slave, da ovdje i tada ostaje na brizi, želeći⁵¹ silno da pružim poštovanje u mom bogu, ipak ne nalazeći preko mene siguran početak za to djelovanje.⁵² najposlije trostruki i istinski bog koji svetim upravljanjem obuhvata sve, meni koji se o tome mnogo staram, odlučio je da pošalje vaše najvjernije glasnike, magistre F. i R. koji brinu za sve vaše poslove, ugađajući njihovim neutoljivim molbama i sa kojima se iznosi vaša želja.⁵³ već sam odlučio da vašu crkvu prihvatim kao majku i gospodaricu. i da joj pružim dužno poštovanje i čast u svakolikom Bogu. Ipak⁵⁴ treba zbog službe vama⁵⁵ da zatražite za mene palijum od Rimske kurije. tako kao što se pokazujete u sopstvenoj

⁴⁵ Farlati, VII, 24-25.

⁴⁶ Poslanica je pisana nepismeno pa stoga dijelom i nerazumljivo. Prevod je doslovan. (Prim. prev.)

⁴⁷ Salonitanska crkva je u isto vrijeme osnovana i konstituisana kao Mitropolija svih dalmatinskih crkava, od koje potom proizilaze jedne za drugim.

⁴⁸ Sve do sedmog vijeka podložna Rimskom patrijarhu i Primatu bila je bez primatijalnog prava i titule. Ovo je zadočila tek pošto je Mitropolitsko sjedište prenijeto iz grada Salonitane na Split pod Jovanom Ravenatom, prvim Splitskim arhiepiskopom, koji je to, kada je bio vikar Apostolske stolice, što je isto kao i Primas, zbog imena i dostojanstva prenio na nasljednike.

⁴⁹ Ovdje je, zbog nepoznavanja Crkvene istorije, Gregorije pogriješio, kada je rekao da se "Dukljanska crkva", saglasnošću navedene Salonitanske, uvrstila u Mitropoliju; jer, kada je Dukljanska crkva uzdignuta u mitropolitsko dostojanstvo u devetom vijeku, nije pripadala ni Salonitanskoj, ni Splitskoj, već Skadarskoj mitropoliji i Primatu Justinijane Prve. Stoga, ono što je Gregorije morao govoriti o Barskoj mitropoliji, to je zbog grešaka prenio na Dukljansku. Barska se, pak, crkva vratila pod vlast Splitske mitropolije, pod kojom je i prije toga bila; a kada se ona, zbog brodoloma episkopa Gornje Dalmacije, mogla oduzeti istoj Mitropoliji, moglo se i Mitropolitsko sjedište grada Duklje, razorenog od Bugara, postaviti u Baru. Ipak, u njoj je primatsko pravo i vlast zadržao Splitski arhiepiskop.

⁵⁰ Pošto episkopske crkve nijesu mogle da postanu mitropolitske, da ih ne bi jurisdikcija mitropolita raskolila, udaljili su se od njihove moći i to Gregorije naziva "najtežim prestupom", odnosno stvar koja je mrska mitropolitima, koji su zbog toga bili prinuđeni da suze granice svojih provincija, a potom stvar je u tome što im se po mitropolitskom zakonu moć dosta smanjuje, tako da ne mogu istom mjerom uzimati, niti u velikom broju prisvajati.

⁵¹ Svakako da je Gregorije nekada primio Rajnerove glasnike, da je svojom voljom i željom ustanovio dužnu pokornost i počast Splitskoj crkvi, kao svojoj gospodarici, i Rajneru, kao svom primatu da se očituje i povjerava.

⁵² To što je Rajner požurio da otpremi od sebe glasnike, to izgleda Gregorije želi da pripiše nekom osobitom Božjem providenju, čijom voljom se sve upravlja.

⁵³ Možda već tada Barski arhiepiskopi nijesu dopuštali nikakvu službu i djelovanje Splitskom primatu, kome su, kako su izjavljivali, bili podložni. Zato je najuporniji Rajner, zbog njegovog crkvenog prava, pošto je bio dužan da se pridržava Crkvenog Primatijala, procijenio da treba preko svojih legata opomenuti Gregorija na vjeru i pokornost.

⁵⁴ Izgleda da Gregorije zahtijeva jednakost, jer između onih koji upravljaju i onih koji su podložni neophodno je da dode do neke međusobne razmjene u nastojanjima i dužnostima, kako bi baš ovi morali da iskažu poslušnost onima, a oni, pak, da se od ovih ubuduće nadaju udobnostima i koristima.

⁵⁵ Svakako da je za njega korisno i prikladno što pretječe u korist i dostojanstvo svoga primat, jer pošto vodi Barsku kauzu, očigledno vodi i svoju.

Hanc epistolam ex Tomo III. Illyr. Sacr. actis Raynerianis insertam, & nonnihil ad ipsum autographum immutatam, cum notis eidem apposis huc revocare, atque iterum describere necesse esse arbitror: caret quidem nota chronologica, sed videtur referri posse ad annum 1178.

Venerabili patri & domino R. Dei gratia & per
Sanctae Salonitanae ecclesiae Archiepiscopo apo- ras ad
stolice sedis legato G. Antibaren. minister li- nerium
cet immeritis salutem cum reverentia. Ex an- chiep.
tiquis rescriptis & monumentis antecessorum lat.
meorum & diversis aliis conjecturis veritatem
perpendens quod Salonitana (1) ecclesia totius 1
Dalmatie dominatum & primatum (2) quam 2
anteceperat & quod deocletiana (3) ecclesia 3
cujus vices antibaren. ecclesia in se recto tran-
sultis consilio. in Metropolim predictae Salonita-
ne Ecclesiae consensu. & ordinavit. reverentia
sua matricis servata. satis & satis mecum re-
putans tam gravissimum excussum (4) potius 4
cum honore fore sepeliendum quam quod us ad
consequens & exemplum traheretur. Ut illa
nobilis ecclesia tam mundissimis monumentis de-
corata. diutius in tantum sua privaretur nobi-
litate. hinc inde quoque curiosus satis permausi.
volens (5) debitam decenter reverentiam domino 5
mee firmiter exhibere. initium certum hoc agendi
per me tamen non inveniens. (6) tandem domi- 6
nus trinus & verus qui pia gubernatione quem-
libet amplectitur. fidelissimos nuncios vestros.
mag. F. & R. qui super cuncta servitia va-
stra tractare procurant. mihi multa volvens
dirigere destinavit. quorum avidis precibus su-
fretus, & quibus inclitam vestram volupta-
tem referentibus. (7) jam ecclesiam vestram in 7
Matrem & dominam recognoscere destinavi. ei
debitum honorem & reverentiam ceu domine
speciali exhibere. Ita tamen (8) quod mihi ad 8
pallium ad vestrum servitium (9) a curia vo- 9
mana inquirendum tanquam in negotio proprio
curiosius existatis. & quod consilium auxilium
& auctorium huic ecclesiae Antibarensi cum a
successoribus vestris. mihi & successoribus meis
perpetuo. vos & vestri successores (10) impen-
datis. & quod dominus pp. hoc velit vobis
(11) incumbat. me ante eundem hoc dominum
pp. attestaturum (12) personaliter vel internun-
cios omnino fore sciatis.

službi. i da savjet za pomoć i autorium ovoj Barskoj crkvi sa vašim sljedbenicima. meni i mojim sljedbenicima neprestano. kao za vas i vaše sljedbenike⁵⁶ da upotrebljavate. i da gospodar (??). želi to da odluči sa vama.⁵⁷ ja ću to pred istim gospodarem (??). lično potvrditi⁵⁸ ili će te sigurno doznati preko glasnika.

⁵⁶ Mitropoliti moraju isticati vjernost i poštovanje svojim primatima, a ovi njima pomoć i patronsko okrilje.

⁵⁷ Vaše je dokazati da je Pontifeks želio da mu dostavi palijum.

⁵⁸ Pošto sam namjeravao da idem u Rim ili sam, ili da pošaljem nekoga ko bi mi donio palijum, zateknut sa vašim molbama; ono što sada obećavam o mojoj vjernosti i poslušnosti prema vama, to ću pred Apostolskom stolicom slobodno potvrditi sam ili preko mojih glasnika.

NOTÆ.

1 Salonitana Ecclesia simul condita est, & constituta Metropolis omnium Dalmatiz Ecclesiarum, quæ deinceps aliæ post alias extiterunt.

2 Usque ad sæculum septimum Romano Patriarchæ & Primati subiecta jure ac titulo primatiali caruit; eoque demum potita est post Sedem metropolitica ex urbe Salonitana per Barbaros excisa Spalatam translata sub Joanne Ravennate primo Spalatensium Archiepiscopo, qui, cum Legatus esset ac Vicarius Sedis Apostolicæ, quod idem est ac Primas, id nominis ac dignitatis ad successores transmisit.

3 Hic Gregorius ex ignoratione Historiæ Ecclesiasticæ lapsus est, cum dixit *Diocletanam Ecclesiam* in Metropolim prædictæ Salonitanæ consensu se ordinasse; nam Ecclesia Diocletana, cum ad metropolitica dignitatem erecta est sæculo nono, non Salonitanæ, neque Spalatensi, sed Scodrensi Metropoli suberat, & Primati Justinianæ primæ. Quod igitur de Metropoli Antibarensi dicere debuerat Gregorius, id per errorem transtulit ad Diocletanam. Antibarensis autem Ecclesia sub ditionem redierat Metropolitæ Spalatensis, ad quem antea pertinebat; cum ob naufragium Episcoporum Dalmatiz superioris eam eidem Metropolitæ consentienti adimi oportuit, ut Antibari Sedes metropolitica urbis *Dioclezæ a Bulgaris eversæ* constitueretur. In hanc tamen ius imperiumque Primatis adhuc retinebat Archiepiscopus Spalatensis.

4 Cum Ecclesiæ Episcopales fieri nequeant Metropoles, quin Metropolitanæ, quorum potestati subducuntur, jurisdictio diminuatur, id Gregorius vocat *gravissimum excessum*, idest rem odiosam Metropolitæ, qui ob hanc causam fines suarum provinciarum contrahere coguntur, ac proinde rem esse hujusmodi, quæ, cum de jure metropolitico non parum detrahat, neque in exemplum trahi, neque frequenter usurpari debet.

5 Scilicet Gregorius antequam Raynerii nuncios acciperet, sua sponte & voluntate constituerat debitum obsequium & honorem Ecclesiæ Spalatensi, tamquam dominæ suæ, & Raynerio, tanquam suo Primati, profiteri ac deferre.

6 Quod etiam Raynerius nuncios ad se mittere præoccupaverit, id Gregorius videtur velle adscribere peculiari cuidam Dei providentiæ, cujus numine omnia gubernantur.

7 Fortasse jamdudum Antibarenses Archiepiscopi nullum Primati Spalatensi officium cultumque tribuerant, quo se illi subiectos esse declararent. Quare Raynerius juris ecclesiastici tenacissimus Gregorium ejus, quam Ecclesiæ Primatiali præstare debebat, fidei & obedientiæ per suos legatos admonendum censuit.

8 Æquum postulare videtur Gregorius; nam inter eos, qui præsent, & qui subsunt, *Illyrici Sacri Tom. VII.*

mutua quædam studiorum officiorumque vicissitudo intercedat necesse est, ut hi quidem, quæ illis debent, obsequia exhibeant, illi vero horum commodis & rationibus prospiciant.

9 Nimirum, quod sibi utile ac decorum est, id in utilitatem & decus sui Primatus redundat, qui, cum Antibarensis causam agit, suam agere videtur.

10 Metropolitæ fidem ac reverentiam erga suos Primates; hi vero illis auxilium & patrocinium præstare debent.

11 Vestrum est efficere, ut Pontifex mihi Pallium præbere velit.

12 Cum vel ipse Romam proficiscar, vel mittam qui Pallium vestris precibus impetratum mihi deferat, quod vobis nunc de mea erga vos fide & obedientia polliceor, idem coram Sede Apostolica per me aut per meos nuncios profitebor.

Barski arhiepiskop krstašima

(Izgleda da je ova epistola datirana na 1179. godinu, otkako su se oni vratili u Split)⁵⁹

G. G. ponizni Barski arhiepiskop Magistru Rajneriju i Magistru Feru, svojim voljenim sinovima u Hristu, pozdrav i potvrda iskrene ljubavi.

Napokon, u vašim kontaktima sa nama spoznali ste da sam veoma pazio na ono što sam govorio; naime, kada dođe vrijeme i čas da se lično predstavim Gospodaru Papi, vjerujem u ono što ću moći u najskorije vrijeme da uradim i brinuću se da izvršavam sve što se odnosi na čast i dostojanstvo Splitskog arhiepiskopa, kao što sam i ranije rekao vašoj plemenitosti. Svakako, ovog našeg pismonosca želim da povjerim vama, a preko vas gospodaru Arhiepiskopu, da ne bi od bilo koga pretrpio neku nepravdu ili štetu.

⁵⁹ Farlati, VII, 26.

Ejus episto-
la ad Rayne-
rium & Fer-
rum Canoni-
cos Spalatens-
es .

GG. *Antivarensis humilis Archiepiscopus*
Magistro Raynerio , & Magistro Ferro suis
in Christo dilectis Filiis salutem , & sincere
dilectionis vinculum .

*Vobis demum nobiscum commorantibus , quæ-
cumque locutus fui , me firmiter observare scia-
tis ; cum enim tempus & hora fuerit , quando
ad Domini Papæ præsentiam me præsentare ,
Deo volente , poterò , ad quod in proximo sum
facturus credo , omnia , quæ ad honorem & lau-
dem Spalatensis Archiepiscopi pertinent , agere
curabo , utpote nobilitati vestræ sum prius lo-
cutus . Hunc verostrarum literarum portito-
rem vobis commendatum esse cupio , & per vos
Domino Archiepiscopo , ne a quoquam injuriam
patiatur , vel aliquam calumniam .*

Arhiepiskop barski rimskom legatu

*Magistru Gvalteriju, znamenitom Splitskom kanoniku i legatu Svete Rimske Crkve G. G., ponizni sluga Dukljanske i Barske crkve, pozdrav i iskreni izraz ljubavi.*⁶⁰

Pismo Vašeg dostojanstva, koje ste nam poslali, primili smo sa najvećim poštovanjem i spoznali smo njegovu trezvenost. Trudimo se da odmjerimo bezbrojne milosrdnosti vaše dobrote, jer milostivo vodeći brigu za našu crkvu, sa komesom i ostalim splitskim plemićima, jasno ste dokazali da su one veoma korisne, pošto se njihov spoj razboritosti i ljubavi uvijek rado bri-
nuo o nama. Naime, dobro znamo da je Salonitanska crkva imala primat u cijeloj Dalmatinskoj provinciji i bila matica naše crkve. Zato nama uopšte ne odgovara da se sa njom razilazimo, već da se nadamo na korist od pomoći i savjet. Naime, velika rasprava u koju je zapao naš grad sa Velikim županom, stvar koju smo sa vama raspravljali, ne možemo više da slijedimo. Jer osam stotina perpera koji su u prošloj godini bili sabrani i koje smo namijenili sebi, sada se silom naplaćuju, a dug treba da se isplati, dok mi nijesmo u mogućnosti da se lišimo prinosa od naših njiva, što je za nas zasađeno i očekivano, o čemu je, takođe, prezviter Maraldus, nazočni pred-
lagač, s očevitim pouzdanjem mogao da izvijesti. Zato u tolikim pometnjama i tegobama svi stradaju. A komes Mihailo, najtegniji od ujaka, kome briga i staranje o Dukljanskoj crkvi nije osobito važno, o tome što mi sada nastojimo s naporom da učinimo, najmanje brine. Ipak, mi se nadamo da će ubuduće, uz pomoć višnje milosti, uslijediti korist za našu crkvu i da će se uz vašu pomoć i savjet nesumnjivo ostvariti.

Izgleda da je datirana u 1180. godini i prepisana iz Tabularije Splitskog Kapitula.

Arhiepiskop barski kao svjedok

*1189. 20. avgusta. "Kod Dubrovačkog civitata."*⁶¹

"Gregorije Barski poglavar" u spisu, kojim "komitisa Desislava(!) žena komite Mih(aila)" predaje Dubrovačkoj komuni dvije lađe, spominje se na prvom mjestu kao svjedok.

⁶⁰ Farlati, VII, 26.

⁶¹ Res Albaniae, 35.

*Magistro Gualterio inclito Spalati Canonico. atque ad
co. & Sancte Romane Ecclesie legato GG. Gualterium
Dioclitane. atque Antivarine ecclesie humilis Legatum
minister. Salutem & sincere dilectionis affe- Apostoli-
ctum. cum.*

Dignitatis vestrae literas quas nobis direxi-
stis. summa cum reverentia suscepimus. & ea-
rum continentiam intelligentes. innumeras boni-
tati vestre grates rependere curamus. quoniam
ecclesie nostre clementer sollicitudinem gerens
que valde nobis congruunt. cum Comite. & ce-
teris nobilibus Spalati locuti estis. quorum pru-
dentie & caritatis compago nobis semper con-
sulare consuevit. Nam Salonitane Ecclesie pri-
matum in tota dalmatis provincia & nostre ec-
clesie matricem fuisse non ignoramus. Unde in
nullo nobis convenit ab ea discrepare. set auxi-
lii. & consilii commodum sperare. Itaque ma-
gna controversia superveniente Civitati nostre
a magno Jupano. factum quod vobiscum locuti
fuimus prosequi nequimus. Offringentos namque
perperos quos in preterito anno coacti sibi dare
promisimus. nunc cum violentia exigit. & quia
persolvendi facultas non adest agrorum nostro-
rum redditibus ammissis. item in nos sevit. item
minatur. juxta quod presbyter Maraldus later
presentium ocularia fide poterit referre. Unde
in tantis perturbacionibus & preteritis positi.
~~omnes gemunt.~~ & dolent. Knesius quoque. Mi-
chael. cui Dioclitane ecclesie cura. & sollici-
tudo non modica est ab avunculis molestatus
ad ea que nos cupimus nunc intendere minime
valet. Tamen in proxima superna gratia con-
cedente nostre ecclesie commodum prosequi. &
usque ad effectum perducere vestro consilio &
auxilio indubitanter speramus. Data videtur
an. 1180. & ex Tabulario Capituli Spalaten-
sis descripta est.

106.

1189, 20. augusti. „Aput Ragusii civitatem.“

„Gregorius Antiuarensis antistes“ in carta, qua
„comitissa Desislau (!) comitis Mich(aelis)¹⁾ uxor“
duas naves communi Ragusii tradit, primo loco testis
commemoratur.

*Orig. in perg. (Coll. Negrini) in bibliotheca civitatis
Ragusii. Non erat ignotum Marino de Gondola chronistae
Ragusiensi († 1650; MS. in biblioth. fratrum minorum).*

Zapovjedniku i fratriba temple nastanjenim u Sklavoniji⁶²

*Sporazum koga potvrđuje
(Lateran, VII, Kal. Februara)*

Kada je od nas traženo šta je pravedno, etc., od riječi do riječi potvrdili ste zaključeni sporazum između vas i manastira svetih Kozme i Damjana o zemljama, rijekama i drugim stvarima koje su bile u pitanju između vas, a ono što je bilo razumno i bez iskrivljavanja prihvaćeno sa obje strane i, zatim, u autentičnom dogovoru sadržano, mi to apostolskim ugledom potvrđujemo i stranicom ovog spisa odobravamo. Za veću očiglednost ovoga, u ovim pismima od riječi do riječi naveli smo autentični dodatak, bez prekidanja.

"U ime svetog i nedjeljivog Trojstva. U godini Inkarnacije Gospodara našeg Isusa Hrista hiljadu sto devedeset i četvrtoj, mjeseca jula, devetog dana, indikta dvanaestog, kod Tuna, za vrijeme kraljevanja našeg Bele, najblagorodnijeg kralja Ugarske, Dalmacije, Hrvatske i Rame, i sina Almerika povrh Dalmacije i Hrvatske. Kada smo mi, svakako Petar, arhiepiskop splitske stolice, zajedno sa Matejom, episkopom ninskim i Damjanom zadarskim komesom i Grubešom učiteljem splitskim, i ostalim dostojanstvenicima, čija su imena ispisana dolje, po kraljevom nalogu zasjeli u crkvi Svetog Jovana iz Tuna, da raspravljamo o nesuglasticama koje su nastale između templara (hramovnika) i manastira Svetih Kozme i Damjana oko posjeda i rijeka, koje treba prekinuti, poslije mnogih prepirki i riječi koje su pomenute crkve imale među sobom, za dobro mira i sloge, kraljevskom voljom odredili smo takvu granicu i razdiobu između obje Crkve, koja, počinjući od puta koji se nalazi između kotara Tune i kotara Svetih Kozme i Damjana, ide pravom stazom prema jugu sve do donje Gomile i produžava do Blata. Zatim, sve što je u zemljama i vodama na južnoj strani i što dopire do samostana Svetog Damjana, da ostane zauvijek u posjedu Temple (hramovnika), osim jezera Hriplina, za koje smo odlučili da pripada obijema Crkvama; a, potom, sve što se nalazi na zapadnim stranama i međama pomenutog puta u zemljama, vodama i livadama iznad doline Tune i vidi se do templara (hramovnika) da pripada zauvijek pomenutom samostanu Svetog Damjana. Takođe smo odlučili, takvom uredbom, da na jezeru Hikme i njegovim rijekama templari (hramovnici) imaju pravo da podižu mlinove koliko mogu, no, mlinu Svetih Kozme i Damjana u Virbici, koji se nalazi iznad Blata, u ničemu da ne naškode. Isto tako, želimo i određujemo da pomenuta crkva Svetog Damjana sve one zemlje koje je odvajkada posjedovala preko Blata i preko mora, i one mlinove koje bi napravila ispod svog mlina, i dalje ima i posjeduje bez nikakve osude templara (hramovnika). Određujemo, takođe, da ako bilo koja strana pomisli da ide protiv starih testamenata i spisa, ili mimo ove određene karte, bude od strane svemogućeg Boga, svetih apostola Petra i Pavla, Svih Svetih i nas, izgrđena, anatemisana i kažnjena zbog toga sa dvije livre zlata. Želimo da se sve ovo potvrdi i ustanovi u prisustvu magistra Gvalterija i fratra upravitelja Aca i svih drugih fratara; opata Dominika, monaha Privorija i Dominoscija, kako i svih drugih fratara; takođe u prisustvu ovih prikladnih svjedoka, Petra Sagarele, Tolmatija i Burela, prezvitera splitskih. Iz Zadarske (crkve ili oblasti?) da budu ovi svjedoci: Petrona Kukile, Peitic Mihaelis, Georgije Sop, Bite iz Juda, Bite Prestanti sa fratriba Grisogonom, Petrom Skluradom, advokatom templara i mnogi drugi. Od Slovena da budu ovi svjedoci: Župan Gospodarev, Župan Vulkomina, Župan Betisi... (nečitko), Župan Grubeša iz Gaudija i Župan Rilicius, sa mnogim drugim. Takođe, da budu svjedoci ovi časni muževi: Gregorije, arhiepiskop Barski i Vinćentije, opat martirijuma Svetog Grisogona, sa svojim monasima i mnogo drugih iz naroda. I ja, Blazius, đakon Svete Anastazije i notar Zadarske opšti-

⁶² Migne, tomus CCXIV, col. CCLXXXI.

Transactionem quamdam confirmat.

(Laterani, vii Kal. Februarii.)

Cum a nobis petitur quod justum est, etc., usque ad verbum annuentes, compositionem inter vos et monasterium sanctorum Cosmæ et Damiani factam super terris et aquarum discursibus et aliis de quibus inter vos quæstio vertebatur, sicut rationabiliter et absque pravitate facta est et ab utraque parte recepta, et in authentico exinde confecto continetur, auctoritate apostolica confirmamus, et præsentis scripti pagina communimus. Ad maiorem autem evidentiam hujus rei ipsum authenticum de verbo ad verbum præsentibus litteris duximus inserendum; cujus tenor ita se habet. *In nomine sanctæ et individue Trinitatis. Anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi millesimo centesimo nonagesimo quarto, mense Julii, die nono intrante, indictione duodecima, apud Tynum, regnante domino nostro Bela serenissimo rege Ungariæ, Dalmatiæ, Chroatiæ atque Ramæ, et Almerico filio super Dalmatiam et Chroatiam. Cum nos, nempe Petrus Spalatin. sedis archiepiscopus, una cum Matthæo Nonsensi episcopo et Damiano Jadrantin. comite ac Grubesia Spalatin. comite, cæterisque nobilibus, quorum nomina inferius subscribentur, in ecclesia Sancti Joannis de Tyno, ad controversias quæ inter Templarios et monasterium Sanctorum Cosmæ et Damiani pro terris et aquarum discursibus vertebantur, resecandas, de mandato regio resideremus, post multas altercationes et verba quæ memoratæ Ecclesiæ inter se habebant, vuadias ab utraque parte per stipitem de voluntate utriusque partis suscipientes, pro bono pacis et concordie talem inter utrasque Ecclesias finem et divisionem auctoritate regia composuimus, ut incipiendo a via quæ inter villam Tyni et villam Sanctorum Cosmæ et Damiani est, et eundo versus meridiem recto tramite usque ad Gomillam inferius, et abinde usque ad Blatam, quidquid in austro in terris et in aquis est, quod ad monasterium Sancti Damiani pertinuit, domui Templi remaneat perpetuo possidendum, præter aquam Chriplinam, quam communem esse decernimus utrisque Ecclesiis et quidquid a præfata via et terminis in partibus occidentis in terris et aquis ac pascuis etiam ultra vallem Tyni habetur et ad Templarios spectavit, præfato Sancti Damiani monasterio sit amodo in perpetuum: aquam vero Chicomæ, cum aquarum decursibus, Templarios habere jugiter statuimus, tali videlicet ordine, ut in ea molendina faciant, quotquot possunt; ita tamen quod molendino Sanctorum Cosmæ*

(139) Cap. Ad audientiam. De his quæ vi et metus

ne, koji sam prisustvovao spisu dogovora i sloge po naređenju već navedenih arhiepiskopa Split-skih i episkopa Ninskih, i na molbu učesnika u donošenju uredbe, kao i ostalih svjedoka, da je čujem, izvršim, osnažim i uobičajenim pečatom označim."

Znači, zabranjujemo da se bilo koji čovjek usudi da prekrši ovu stranu našeg ugovora, etc.

Datum Lateran, VII kalenda februara.